

Zij en wij.

*Een onderzoek naar het beeld van
autochtone Nederlandse
basisschoolleerlingen op allochtone
Nederlandse bevolkingsgroepen.*

HARRIET VAN SCHOONHOVEN

CHRISTELIJKE HOGESCHOOL EDE

AFSTUDEERONDERZOEK LERAAR BASISONDERWIJS (PABO)

JUNI 2013

AFSTUDEERBEGELEIDER: RONALD DE GRAAF

INHOUDSOPGAVE

1. Voorwoord	4
2. Inleiding en motivatie	5
3. Beeldvorming	8
4. Psychologie	16
5. verschillende culturen.....	23
6. Conclusie literatuurdeel.....	28
7. Opzet Praktijkonderzoek.....	29
8. Uitkomsten Praktijkonderzoek	31
9. Conclusie Praktijkonderzoek.....	37
10. Discussie.....	38
11. Aanbevelingen	40
12. Samenvatting	41
13. Literatuurlijst.....	42
14. Bijlagen.....	46
Bijlage 1 – Format Afstudeervoorstel	46
Bijlage 2 – Beeldvorming/wat zijn beeldvormers?	49
Het model van Bronnenfenner	49
Bijlage 3 – beeldvorming/Wat zijn Beeldvormers?.....	50
Home Observation for the Measurement of the Environment	50
Bijlage4– Beeldvorming/media/Cultural Selection Theory.....	51
Bijlage 5– Psychologie/Ontwikkeling van een kind nader omschreven/Stappen in ontwikkeling	52
Maslow’s Hierarchy of needs.....	52
Bijlage 6 - Format Onderzoeksopzet.....	53
Bijlage 7 – De e-mail	55
Bijlage 8– De enquête	56

1. VOORWOORD

En dan is het tijd voor het schrijven van je afstudeeronderzoek. Makkelijker gezegd, dan gedaan. Het onderwerp was snel bedacht, want na mijn stage van 2011-2012 in Rotterdam heb ik diverse culturen gezien. In het jaar 2009-2010 heb ik al een minor 'Islam' gevolgd, wat ik in 2011-2012 vervolgd heb met een minor 'Multiculturele samenleving'. Het lijkt me interessant om het beeld van Nederlandse leerlingen op allochtone klasgenoten te onderzoeken. Volwassenen zijn vaak vrij uitgesproken over etniciteit in Nederland, en ik was benieuwd hoe dit voor kinderen is. Wat is hun mening eigenlijk?

Voor u ligt een onderzoek naar het beeld van Nederlandse basisschoolleerlingen van tien tot twaalf op allochtone basisschoolleerlingen. Ik heb met veel interesse kunnen werken aan een onderwerp dat ik binnen het onderwijs belangrijk vind. Het voltooien van dit afstudeeronderzoek was me niet gelukt zonder de hulp van een aantal mensen. Als eerste wil ik Dr. Ronald de Graaf bedanken. Wanneer ik vragen had, kon ik deze direct aan hem stellen. Hij hielp mij door veel vragen te stellen over wat ik deed. Daarnaast wil ik Drs. N.D. Bos bedanken. Naast een goede vriendin is zij ook bereid geweest om veel met mij mee te denken. Mw. Visser, Dhr. Boer, Mw. Dronkers en Mw. Van Wingerden hebben mij geholpen om mijn onderzoek grammaticaal correct te maken. Als laatste wil ik mijn ouders en vriend bedanken voor de wijze waarop ze mij het afgelopen jaar hebben gesteund en meegeholpen.

Voor meer informatie over mijn afstudeeronderzoek verwijs ik u naar mijn inleiding. Ik hoop dat ik u heb kunnen enthousiasmeren voor het lezen van mijn onderzoek.

Harriet van Schoonhoven

2. INLEIDING EN MOTIVATIE

In 2012 heb ik stage gelopen bij de stichting PCBO, in Rotterdam. Deze stichting bestaat uit scholen in Rotterdam-Zuid. In de wijken Charlois en Feyenoord heb ik elk een half jaar stage mogen lopen, waardoor ik steeds kennis heb gemaakt met andere culturen en de daarbij behorende waarden en normen. Tevens heb ik daarvoor drie jaar stage gelopen op een zogeheten dorpsschool. Toen ik in de bovenbouw stage liep, merkte ik op twee scholen dat de leerlingen negatief reageerden op andere culturen. Op een derde school waren de reacties op een andere cultuur neutraal of positief.

Op de scholen in Rotterdam is mij geen bepaald waardeoordeel opgevallen over een andere cultuur. Toch lijkt het me juist interessant om te onderzoeken wat kinderen nu van elkaars cultuur vinden. In het nieuws komen vaak meningsverschillen voor, over hoe volwassenen tegen elkaars geloof aankijken.

Daardoor ontstond bij mij de vraag wat het beeld is van autochtone Nederlandse basisschoolleerlingen in de leeftijd van elf jaar op allochtone Nederlandse basisschoolleerlingen. Heb ik met mijn stage-ervaring al een reëel beeld over wat autochtone Nederlandse basisschoolleerlingen vinden? Wat voor beeld hebben allochtone Nederlandse basisschoolleerlingen over autochtone Nederlandse leerlingen? Maakt het verschil voor de beeldvorming of een school een homogene of heterogene cultuur heeft? Wie of wat heeft er te maken met de beeldvorming van kinderen? Hebben de verschillende christelijke identiteiten van basisscholen invloed op de beeldvorming van leerlingen over elkaar?

De onderzoeksvraag zal dus ook zijn: Wat is het beeld van autochtone Nederlandse basisschoolleerlingen in de leeftijd van elf jaar over allochtone Nederlandse bevolkingsgroepen?

De hypothese die ik heb op deze onderzoeksvraag zal ik kort uiteenzetten. Ik verwacht dat leerlingen met een autochtone achtergrond over het algemeen een zeer negatief beeld hebben van allochtone leerlingen, met name als zij nooit met een andere cultuur te maken krijgen. Op gemengde scholen (autochtone leerlingen en allochtone leerlingen in eenzelfde klas) verwacht ik dat dit negatieve beeld over de andere cultuur minder sterk is. Ik verwacht dat allochtone leerlingen op een school met veel allochtone leerlingen minder negatief zijn over autochtone leerlingen, omdat deze vaker te maken krijgen met autochtone leerkrachten. Ik denk dat het niet uitmaakt voor de beeldvorming of leerlingen op een basisschool zitten met een strenge christelijke identiteit of een minder strenge identiteit.

Aan de hand hiervan heb ik deelvragen opgesteld. Deze vindt u op de volgende bladzijde in dit hoofdstuk. Middels deze deelvragen wil ik de hoofdvraag proberen te beantwoorden.

ANDERE ONDERZOEKEN

Mijn onderzoek is meerdere keren uitgevoerd betreffende etnische minderheden in Nederland. Dit onderzoek zal ook zeker niet het laatste onderzoek zijn over etnische minderheden in Nederland. Na de aanslagen van elf september 2001, werd er aandacht gevestigd op de etnische verschillen die er wereldwijd zijn. In Nederland werd deze ontwikkeling door het gedachtegoed van Pim Fortuyn aangewakkerd. Ook zijn dood zorgde voor de nodige aandacht voor zijn manier van denken. Politiek gezien heeft Geert Wilders dit idee overgenomen.

Over het gedachtegoed van deze heren kan verschillend worden gedacht. Feit is wel dat, door de aandacht die op etnische minderheden gevestigd werd, er ook meerdere onderzoeken zijn geweest. Volgens Gijsberts & Dagevos (2004, p. 145-168) is dit op allerlei fronten geweest, bijvoorbeeld stereotypen, etnische distantie en discriminatie naar vooroordelen. Dit is niet alleen in Nederland gedaan, maar ook in andere landen.

Waarom dan toch nog een onderzoek naar etnische verschillen? De grootste reden hiervoor heb ik u hierboven al gegeven. Aanvullend hierop denk ik dat mijn onderzoek van waarde is, omdat kinderen in alle onderzoeken

nog buiten beschouwing gelaten zijn. Wat nemen kinderen mee van hun ouders? En maakt het verschil dat ze jonger zijn, dus een andere generatie?

DEELVRAGEN THEORIE

Beeldvorming

- Wat is beeldvorming?
- Wat zijn beeldvormers?
- Welke beeldvormers zijn van belang voor kinderen in de hedendaagse Nederlandse maatschappij?

Psychologie

- Wanneer vormen kinderen een beeld van een andere leerling (met hierbij de cultuur)?
- Hoe vormen kinderen een beeld van een andere leerling?
- Hoe vormen kinderen een beeld van een andere cultuur?

Verhouding verschillende culturen op basisscholen

- Welke verschillende culturen zijn er in Nederland?
- In welke mate zijn de diverse culturen verspreid over Nederland?
- Welke verhouding is er tussen homogene en heterogene scholen?

Wat is het beeld van autochtone Nederlanders op allochtone Nederlanders?

DEELVRAGEN PRAKTIJK

- Waar komt de beeldvorming van allochtone en autochtone Nederlandse basisschoolleerlingen vandaan?
- Heeft contact met een andere cultuur invloed op de beeldvorming van Nederlandse basisschoolleerlingen? En zo ja, is deze invloed positief of negatief?
- Welke beeldvorming is positiever; die van de allochtone Nederlandse leerlingen op autochtone Nederlandse leerlingen of die van autochtone Nederlandse leerlingen op allochtone Nederlandse leerlingen?

ONDERZOEKSGROEPEN

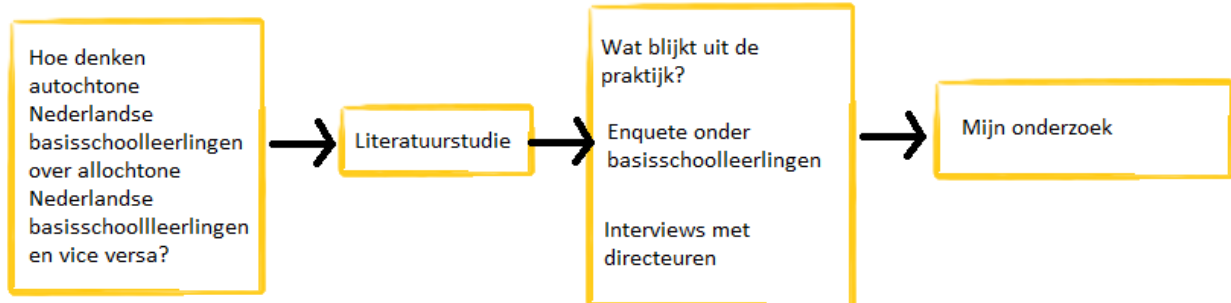
De volgende groepen wil ik gebruiken in mijn onderzoek.

- Autochtone Nederlandse leerlingen van christelijke basisscholen met uitsluitend autochtone Nederlandse leerlingen.
- Autochtone en allochtone Nederlandse leerlingen van christelijke basisscholen met allochtone en allochtone Nederlandse leerlingen.

Ik wil graag een grote enquête onder de leerlingen houden, waardoor je een breed beeld krijgt van het beeld dat Nederlandse basisschoolleerlingen een andere cultuur krijgen. Daarnaast wil ik van directeuren weten waarom ze in hun identiteit wel/niet rekening houden met de multiculturaliteit.

STAPPENPLAN

Voor mijn afstudeeronderzoek heb ik het volgende stappenplan bedacht:

Allereerst ga ik de literatuurstudie doen, aan de hand van de deelvragen die ik hierboven heb beschreven. Daarna ga ik mijn theorie toetsen in de praktijk. Ik ga de praktijk en de theorie koppelen en daarna wil ik antwoord geven op de hoofdvraag.

3. BEELDVORMING

In dit hoofdstuk wordt beschreven wat beeldvorming is en hoe dit tot stand komt. Ik wil erachter komen hoe wij ons een beeld vormen van de ander en welke beeldvormers hieraan bijdragen. Daarnaast wil ik ook de beeld dragers uitlichten die in onze Nederlandse cultuur van waarde zijn. Tot slot ga ik in op de beeldvorming die voor kinderen van belang zijn, want beeldvormers hebben waarschijnlijk verschillende doelgroepen.

DEFINITIE BEELDVORMING

In de Dikke van Dale (2003) staat over beeldvorming het volgende:

'beeldvorming {de ~; (v.)} **0.1** het laten ontstaan van een idee, een indruk.

'indruk {de ~(m); -ken} **0.1** uitwerking van iets op het gemoed of de geest → **gewaarwording 0.2** merk dat door indrukking ontstaat **# 2.1** een goede, slechte ~ achterlaten **3.1** dat geeft, wekt de ~.. dat doet de veronderstelling ontstaan, doet denken; een ~ van iets krijgen besef omtrent de betekenis ervan; ~ maken op iem. lem. Imponeren **6.1** onder de ~ komen, raken van ontzag krijgen voor **7.1** de eerste ~ is altijd de beste.

Of, zoals er op de site www.woorden.org (2010, p. 1) staat:

de **indruk** zelfst.naamw. (m.) Uitspraak: ['indryk] Verbuigingen: indruk|ken (meerv.) manier waarop je over iets of iemand denkt als je er nog niet veel over weet.

De manier waarop je over iemand denkt, vorm je door een indruk. Als je nog niet zoveel weet over iemand, ga je dus beeld vormen. Of, je geeft een merk aan iemand om hem een plaats te geven. In de Engelse literatuur wordt het beeldvormingsproces aangeduid met de term 'representation' in 'The Dictionary of Human Geography' (2000, p. 1). *"Representation is a set of practices by which meanings are constituted and communicated. Such representational practices produce and circulate meanings among members of social groups and these meanings can be defined as culture. Such shared meanings are based on representations of the World"*. Beeldvorming is dus betekenis geven en betekenissen ontwikkelen en deze doorgeven aan deelnemers van een bepaalde sociale groep.

WAT IS BEELDVORMING?

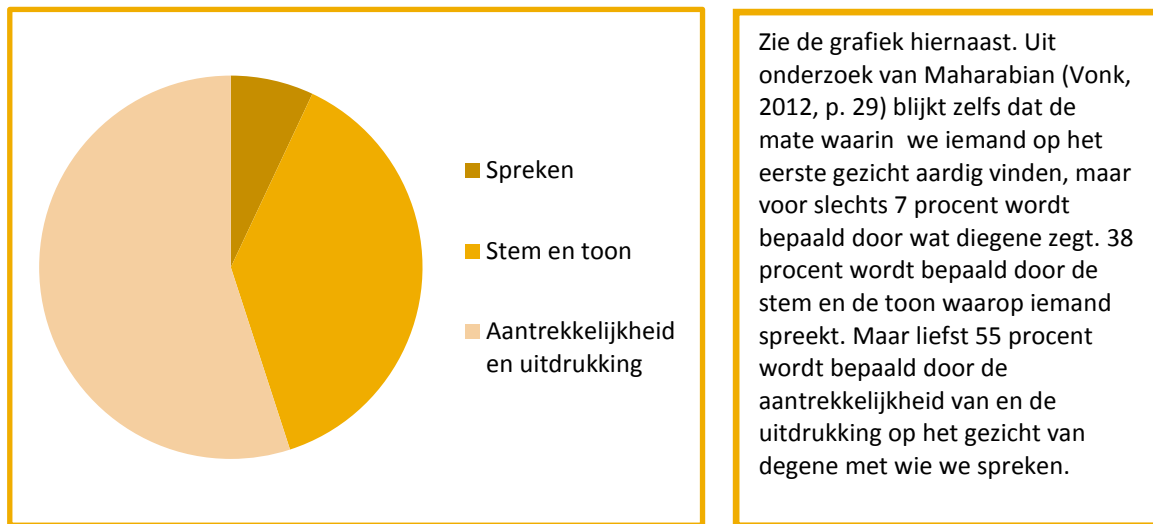
Dit onderstreept Roos Vonk in haar boek 'De eerste indruk' (2012, p. 10). In haar boek geeft ze aan hoe een eerste indruk gevormd wordt. Roos Vonk (Vonk; z.d.) is hoogleraar sociale psychologie aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Ze begeleidt wetenschappelijk onderzoek en geeft les aan studenten. Daarnaast schrijft ze maandelijks columns in 'Psychologie Magazine' en wekelijks in 'Intermediair' (Vonk; z.d.). Zij geeft aan dat mensen automatisch een eerste indruk maken van een ander persoon. De reden hiervoor is simpel; als je elk persoon die je tegenkomt uitgebreid moet analyseren voordat je een indruk van iemand mag vormen, dan beheerst dit je hele dag. Je komt namelijk op een dag behoorlijk veel mensen tegen en daarnaast moet je je ook nog focussen op wat jij die dag moet doen.

Beeldvorming is dus in eerste instantie het laten ontstaan van een idee. In mijn onderzoek betrek ik dit vooral op personen. Als ik het woord beeldvorming gebruik, bedoel ik vooral de beeldvorming van mensen over een ander persoon (of een groep mensen).

EEN EERSTE INDRUK

Een beeld wordt dus gevormd door een indruk. Een belangrijk onderdeel daarvan is de eerste indruk. Sommigen geven zelfs aan dat de eerste indruk dé belangrijkste indruk is. Wanneer je tijdens een afspraakje een slechte eerste indruk maakt, kan dat bepalend zijn voor de rest van de avond. Of andersom: als je zorgt dat je juist goed voor de dag komt, kan dat bij een sollicitatie de doorslaggevende factor zijn.

Wij vormen ons ook heel snel een eerste indruk van iemand anders. Die eerste indruk komt meestal tot stand door het uiterlijk. Deze theorie wordt ook wel 'Quick and dirty' genoemd. Volgens deze Amerikaanse theorie wordt een indruk in een paar seconden (of zelfs een paar honderdsten van een seconde) gevormd. Deze eerste indruk hoeft niet per definitie verkeerd te zijn, maar dat kan natuurlijk wel. Een eerste indruk vormen we door het uiterlijk. Als we iemand zien, zien we het geslacht, de kleding, leeftijdscategorie of bijvoorbeeld gezichtsuitdrukking. Nog voordat iemand iets zegt of doet, hebben we ongemerkt al allerlei gevolgtrekkingen gemaakt op grond van uiterlijke kenmerken, zegt Vonk (2012, p. 20). Het woord 'ongemerkt' staat niet voor niets in de voorgaande zin: Volgens Goleman (1996, p. 292) zijn we ons er niet van bewust. Het gebeurt volledig automatisch. Volledig automatisch betekent in dit geval dat het geen aandacht vergt, het niet de intentie is en niet tegen te houden is als we dit willen, vult Vonk aan (2012, p. 21).

HALO EN HORN

Het uiterlijk is op een andere manier nog van belang. We zijn namelijk geneigd, als iemand er goed uitziet, er ook nog veel meer positieve eigenschappen aan te verbinden. Guchelaar (2005, p.47) noemt dit ook wel het halo-effect. Het woord 'halo' is Engels en betekent eigenlijk heiligenkrans, bedacht door Edward Thorndike.(Collins, 2009). Het Halo-effect treedt op wanneer men één kwaliteit waarneemt, men vervolgens denkt dat andere kwaliteiten ook aanwezig zullen zijn. Volgens Guchelaar (2005, p. 103) zullen veel beoordelaars de neiging hebben om iemand te gunstig te beoordelen als een persoon er goed uitziet. Dit komt omdat zij onbewust het oordeel over een afzonderlijke eigenschap over de hele persoon doortrekken. Het effect kan ook andersom optreden. Dit wordt het Horn-effect genoemd (duivelshoorn). Vonk (2012, p. 32) zegt hierover dat dit betekent dat als er één eigenschap aanwezig is die door de beoordelaar als negatief wordt beoordeeld, aangenomen wordt dat alle eigenschappen van dat de persoon wel negatief zullen zijn.

En daar komt nog bij, dat we gebruikmaken van de selffulfilling prophecy, zegt Guchelaar (2005, p. 66). Dit gebeurt bijvoorbeeld als iemand (van wie het beeld bestaat dat hij snel boos is) geïrriteerd reageert. We denken dan: Zie je wel, hij is weer zo snel boos. Als we eenmaal een oordeel hebben geveld, en een sticker hebben geplakt, dan houden we daar graag aan vast.

Een oordeel over iemand vellen we dus snel door iemand te zien. Maar zelf hebben we als individu ook eigen normen en waarden. Wij hebben onze eigen mening over de persoon, omdat wij onze eigen normen en waarden hebben. Deze normen en waarden zijn voor iedereen anders, omdat ieder persoon een andere achtergrond heeft. Er zijn dus beeldvormers die er voor zorgen dat wij iets waarderen of niet. Een voorbeeld hiervan is dit:

Wanneer twee personen klassieke muziek horen, kunnen zij hier beiden anders op reageren. Persoon A kan heel blij worden, omdat het hem herinnert aan zijn jeugd. Zijn vader luisterde altijd klassieke muziek wanneer hij een moment vrij was. Hij speelde in die tijd ook met zijn zoon en gaf hem liefde en aandacht. Persoon B kan heel boos worden, omdat hij vroeger vaak mee moest met een klassiek concert met zijn ouders en daar uren stil moest zitten. Persoon B heeft een aversie voor klassieke muziek ontwikkeld.

Wanneer wij naar iemand kijken, zal ons beeld gekleurd worden door onze eigen achtergrond. Maar welke beeldvormers zijn van belang voor ons als mensen? En welke beeldvormers spelen een rol bij kinderen?

WAT ZIJN BEELDFORMERS?

Elk kind reageert anders op een bepaalde indruk. Welke reactie een kind krijgt als hij iets ziet, hangt af van de beeldvormers die dit kind belangrijk is. Dat blijkt ook uit het voorbeeld in het vorige verhaal. Klassieke muziek kan bij twee personen een totaal ander gevoel oproepen. Het voert te ver om in mijn onderzoek te onderzoeken hoe groot de invloed is van elke beeldvormer afzonderlijk. Dit zal bij elk kind ook weer anders zijn. Aan de andere kant zullen de meeste kinderen in Nederland te maken hebben met dezelfde beeldvormers. De diverse beeldvormers hebben invloed op hoe een kind zich ontwikkelt en hoe een beeld ontstaat van een andere culturele groep in Nederland. Een kind wordt niet alleen beïnvloed door de normen en waarden die binnen het gezin worden meegegeven, ook de omgeving en de maatschappij hebben hier een aandeel in. Volgens Lotty Eldering (2011, p. 11) wordt dit binnen de pedagogiek ecologische benadering genoemd, deze term is bedacht door Bronfenbrenner (1977, p. 513-531) en verder uitgewerkt door onder andere Auerswald en Minuchin (Lr800; 2011). Vanaf de jaren vijftig is deze manier van denken meer opgekomen. Voor die tijd zag men een persoon als individu.

Volgens deze ecologische benadering, heeft de context van een kind grote invloed op zijn ontwikkeling en zijn gedrag. Hoewel ieder persoon zichzelf als individu beschouwt, ben je volgens deze theorie onderdeel van een groter geheel. Zo ben je in een gezin onderdeel van een gezinsstructuur. Een gezinsstructuur bestaat uit patronen die een gezin (natuurlijke groep) in de loop der tijd aan interactiepatronen heeft ontwikkeld. Dit schrijft Salvador Minuchin (1981, p. 23)

Ouders hebben dus grote invloed op het beeld wat een kind zich vormt over een andere cultuur. Hoewel ik het cultuuraspect eerder niet heb benoemd, gaat het in mijn onderzoek hier wel over. Deze staan in het ecologisch model in het microsysteem, dus het dichtst bij het kind. Afgaande op dit model kun je dus zeggen dat ouders/familie de meeste invloed hebben. Aan de andere kant zijn ouders niet de enigen die invloed hebben op een kind, vooral als ik schrijf over de beeldvorming over kinderen met een andere cultuur. Een voorbeeld van dit model is te vinden in bijlage 2.

HET ECOLOGISCH MODEL VAN BRONFENBRENNER

Microsysteem

Er zijn volgens Bronfenbrenner een aantal systemen. Het eerste systeem is, zoals hierboven vermeld, het microsysteem. De ouders, maar ook broers en zussen en leeftijdsgenoten vormen de wereld van een kind. De familie is hierbij wel het belangrijkste. Dat is ook niet zo gek, want een kind brengt de meeste tijd door bij zijn familie. En, ondanks het groeiende aantal werkende ouders, brengen ouders ook veel tijd door met hun kind. De tijd die ouders doorbrengen met hun kind is in de jaren 1980-2005 zelfs gegroeid, zo blijkt uit onderzoek van sociologe Mariëlle Cloin en politicologe Marjon Schols (2011).

Er wordt hier vooral gekeken naar de setting waarin een kind leeft, met de fysische en sociale aspecten. Caldwell en Bradley (1976, p. 1) hebben al in 1976 een instrument ontwikkeld waarmee bij 0-15 jarigen gemeten werd welke aspecten relevant zijn voor de opvoedingsomgeving van kinderen. Dit meet instrument heet HOME: Home Observation for the Measurement of the Environment. Een voorbeeld van deze test is te vinden in bijlage 3.

Mesosysteem

Daaropvolgend is er het Mesosysteem. Als kinderen ouder worden, wordt hun leefwereld groter. Het mesosysteem is eigenlijk een groep van microsystemen. Denk bijvoorbeeld aan een peuterspeelzaal, sportclub etc. School en crèche horen ook bij het mesosysteem. Alle settingen los worden microsystemen genoemd, bij elkaar noemt men dit het mesosysteem, beschrijft Eldering (2011, p. 41).

Exosysteem

Het volgende systeem staat verder van het kind vandaan, maar heeft wel invloed op de ontwikkeling en het gedrag van een kind: het exosysteem. *“Het exosysteem bestaat uit formele en informele sociale structuren rond het gezin. Deze structuren hebben vooral invloed op ouders en daarmee indirect ook op de kinderen. De belangrijkste sociale structuren van het exosysteem zijn het werk en het sociale netwerk van ouders, de buurt waarin het gezin woont en de etnische en religieuze gemeenschap waarvan het gezin deel uitmaakt.”* (2011, p. 42)

Het kind voelt niet direct de invloed, want het kind is er niet direct bij betrokken. Maar een kind kan wel (gaan) beseffen wat voor invloed de andere sociale structuren op zijn eigen structuur hebben (Paquette; 2001). Een voorbeeld hiervan: Een kind moet verhuizen naar een andere provincie of een ander land, omdat één van de ouders ander werk heeft gevonden. Normaal gesproken heeft een kind weinig te maken met het werk van vader, maar bij veranderingen kan een kind hier ook de gevolgen van ondervinden (Kleinen 2012; 2009). Ook een religieuze gemeenschap kan invloed hebben op de normen en waarden van ouders en het opvoeden van een kind. De religieuze verschillen kunnen ook in Nederland zorgen voor verschillende opvattingen tussen allochtone en autochtone mensen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de hoofddoekjes die meisjes mogen of moeten dragen als ze een moslimachtergrond hebben.

Andere voorbeelden zijn te vinden in de bijlage van het model van Bronfenbrenner, bijlage 2.

Macrosysteem

Als laatste systeem volgt het macrosysteem. Dit systeem heeft in eerste instantie niet veel meer te maken met beeldvorming, zo lijkt het tenminste. Echter, zodra een kind ouder wordt, komt het terecht in een maatschappij met bepaalde waarden en normen. Of je nu de afweging maakt om voor of tegen deze waarden en normen te zijn, je hebt hier toch mee te maken. Volgens Eldering (2011, p. 43), wordt een macrosysteem ook wel een ‘culturele blauwdruk’ genoemd. Niet alleen de overheid heeft binnen het macrosysteem invloed, maar ook de nationale overheid en de lokale overheid, schrijft Rex:

“Vooral de ideologie van de nationale overheid is van belang, omdat deze de basis vormt voor het overheidsbeleid. Maar ook de ideologie van lokale overheden en gewone burgers is van invloed, daar deze meer concreet betrokken zijn bij de uitvoering van dit beleid. Tussen de ideologie van de nationale overheid en die van lagere overheden en burgers bestaat soms een grote discrepantie.” – Rex, 1991 (in Eldering, 2011, p. 110)

Het is dus niet zo dat de waarden en normen van de overheid altijd overeenkomen met die van de burgers. Sterker nog, het ideaalbeeld van de Nederlandse overheid en wat de Nederlandse burgers zelf vinden, kan enorm verschillen. De ideologie van de Nederlandse overheid wordt echter wel vertaald naar een beleid en dit kan voor problemen zorgen. Eldering noemt als voorbeeld de ideologie van gelijke kansen. De Nederlandse overheid vindt dat iedereen gelijke kansen moet krijgen. Veel Nederlanders delen deze ideologie, maar zijn minder positief over het toekennen van rechten aan moslims als groep. Als het gaat over het bouwen van een moskee of andere gebedsruimte, kan hier en daar tumult ontstaan. Zie hiervoor de bijlage.

Als we afgaan op Bronfenbrenners theorie, is het gezin en de naaste omgeving van het kind het belangrijkste voor de visie van een kind. Hoe deze omgeving denkt, kan veel invloed hebben op de waarden en normen van een kind. Daartegenover staat wel dat wanneer een kind opgroeit, het zich ook kan afzetten tegen de ouders. De normen en waarden van ouders en naasten kunnen (tijdelijk) verworpen worden. Dit zal voornamelijk gebeuren in de fase boven de vijftien jaar.

BEELDVORMING EN IDENTITEIT

“In de beeldvorming van ‘de ander’ wordt immers de eigen identiteit geprofileerd, soms in analogie, vaker in contrast.” – Poorthuis & Salemink (2011, p. 14)

Wanneer wij aan beeldvorming doen, zullen we dus steeds terugvallen op onze eigen normen en waarden. Onze eigen identiteit zal voortdurend betrokken zijn bij het vormen van een mening over een ander. Eén van de problemen die aan de basis ligt van het samenleven met jezelf en de ander, gaat over de individuele of sociale identiteit. Er is een groot verschil tussen die twee.

Sociale identiteit is de identiteit die je gemeen hebt met andere leden uit een groep. Het gaat er dus om tot welke groepen je behoort en wat jij met deze groepen gemeen hebt. Je hebt niet één sociale identiteit, maar meerdere, zo schrijft Verkuyten (1999, p. 23). Coeman (2004, p. 23) vult aan dat iedereen een geslachtsidentiteit, een nationale, culturele, politieke en stedelijke identiteit heeft. Daarnaast kun je zelf nog lid zijn van een vereniging of andere groep die jou een sociale identiteit geeft. Volgens Verkuyten (1999, p. 23) zal een mens zich in bepaalde situaties anders gedragen, omdat hij ook andere kanten van zichzelf laat zien. Hij zal op zijn werk niet zo snel kunnen laten zien dat hij sportief is, maar op zijn voetbalvereniging wel.

Van elk van de groepen waartoe wij behoren, nemen wij gedragsregels over die ons individueel gedrag bepalen. We zijn iets of iemand omwille van deze groepen. Maar daarnaast willen wij iemand zijn die zelfstandig is, die zelfstandig kan denken en kiezen. – Coeman (2004: 35)

Deze zelfstandigheid, iemand willen zijn, zorgt ervoor dat we ook een persoonlijke identiteit hebben. De persoonlijke identiteit bestaat uit juist die kenmerken die ons anders ‘maken’ dan de rest en ontstaat door ons uiterlijk, onze stijl, persoonlijkheid, gedachten, gevoelens, dagdromen en fantasieën, schrijft Cash (2004, p. 165). Dit sluit aan bij Bronfenbrenner. Een mens is voor een groot gedeelte hoe zijn omgeving is, en hoe zijn microsystemen zijn. Dit komt door de normen en waarden die deze groepen hebben en waaraan jij je aanpast. Daar word je door beïnvloed. Een punt dat door de sociale en individuele identiteit nog verder wordt belicht, is dat je ook nog altijd iets hebt wat jou anders maakt dan de rest. Je bent geen exacte kopie van je omgeving, maar je hebt ook een eigen karakter.

MEDIA

In dit gedeelte wil ik de media belichten. Als start geef ik een definitie, maar daarnaast wil ik ook ingaan op een specifiek onderdeel van de media, het internet. Waarom ik juist hierop in wil gaan, wordt daar uitgelegd.

Definitie

In de Dikke van Dale (2003) vind ik over het begrip massamedium het volgende:

‘mas·sa·me·di·um’ (het; o; meervoud: *massamedia*) 1communicatiemiddel waarmee men zeer veel mensen bereikt.

‘me·dia’ (de; meervoud) 1middelen om informatie over te dragen: radio, tv, pers, internet enz.

Media kunnen een grote invloed hebben bij kinderen op de beeldvorming van een andere cultuur. Dat het woord beeldvorming gebruikt wordt, wil dus zeggen dat dit niet zomaar gebeurt; het is een proces. Het is een vorming van je eigen werkelijkheid en andere bronnen. Er zijn, zoals we al in het ecologisch model hebben kunnen zien, diverse soorten bronnen. Van der Vaart (1998, 193-194) onderscheidt in zijn boek mentale en materiële beeldvormingsprocessen.

Mentale beeldvormingsprocessen zijn processen die je zelf in je hoofd vastlegt. Je maakt iets mee en gaat daar vervolgens inhoud aan geven om uiteindelijk tot voorstellingen te komen. Materiële beeldvormingsprocessen ontstaan door het gebruik van een bron. De media kunnen een dergelijke bron zijn, denk bijvoorbeeld aan het internet. Deze bron heeft juist als doel om de mentale beeldvormingsprocessen te beïnvloeden. Dit proces kan volgens Biltereyst (2003, p. 80) kennis zijn, maar ook gedrag. Een persoon kan niet alle bronnen met evenveel

interesse bestuderen. Hij filtert hier altijd de zaken uit die hij zelf belangrijk vindt. De interpretatie van de bron, die bij elke persoon verschilt, bepaalt uiteindelijk het resultaat van de beeldvorming, zegt Nagel (2006, 15-16).

Deze media, die in het verhaal van Van der Vaart als bron worden gezien, hebben dus een belangrijke invloed op de beeldvorming. Want, zoals hierboven staat vermeld, is het doel van een bron om het mentale beeldvormingsproces te beïnvloeden.

In het model van Bronfenbrenner worden massamedia ingedeeld in het exosysteem. Maar ook wanneer ik dit model loslaat, worden de massamedia een steeds belangrijkere beeldvormer, ook in de letterlijke zin. De massamedia worden zelfs het belangrijkste communicatiemiddel genoemd. In het boek 'Cultural selection' meent schrijver Agner Fog (1999, h. 9) zelfs dat de media een basis zijn voor ons denken en onze mening. Hij schrijft:

"The population relies on the news media as the main source of information and the basis on which they form their opinions and voting decisions."- Agner Fog (1999, h. 9)

Cultural selection theory

Fog (1999, h. 1) baseert zijn mening op de 'Cultural Selection Theory'. Deze theorie is een vervolg op de evolutietheorie van Darwin. Hiermee wil ik zeggen dat de evolutietheorie van Darwin een inspiratie is geweest voor deze 'Cultural Selection Theory'. Volgens deze theorie gaat de culturele evolutie sneller dan de gewone evolutie (van dier naar mens). Daarnaast stelt deze theorie dat mensen zich op cultureel gebied sneller ontwikkelen als er een democratie is. Matthys (2005, p. 34) is van mening dat een democratisch land is niet per definitie een land is dat meer ontwikkeld is, maar in het algemeen wel een land is waar andere meningen bespreekbaar zijn, zo staat te lezen op de site van mens en samenleving (2008). De 'Cultural Selection Theory' meent dat in landen met een primitievere cultuur, de bevolking zich op cultureel gebied minder ontwikkelt. Zij staan minder open voor ontwikkelingen van buitenaf (zoals andere culturen, meningen, invloeden et cetera).

Als er in een democratisch land mensen komen wonen die een andere cultuur hebben, kan de oorspronkelijke bevolking openstaan voor deze andere cultuur. Fog stelt dat in een land zonder een democratie, de bevolking zich waarschijnlijk minder snel opent voor andere culturen.

Wat heeft dit dan met de media te maken? Wanneer je, volgens Fog, niet in een democratisch land leeft, worden de beschikbare media van bovenaf vastgesteld. Dit betekent dat je niet zelf kunt kiezen via welke media jij informatie wilt binnenkrijgen, maar dat de overheid bepaalt via welke media een bevolking 'consumeert'. Je vormt je een mening over een onderwerp met behulp van media, maar wanneer de media maar één kant laten zien, zal je geneigd zijn om de informatie die afkomstig is van deze media aan te nemen als waarheid. In een democratisch land kun je als burger je mening geven. Dat kan zeker in Nederland, waar meningsuiting en vrijheid van drukpers in de grondwet is opgenomen. Dat staat te lezen op de website van het Instituut voor Informatierecht (IVIR; 2012). Natuurlijk zijn hier regels aan verbonden en zijn hier grenzen aan. Een voorbeeld hiervan is dat je een cultuur niet zomaar mag beledigen. Dit is een lastige beperking, omdat het moeilijk bewijsbaar is, wanneer je iemand beledigt en wanneer niet. Een uitgelezen voorbeeld van de gecompliceerdheid hiervan is de zaak tegen Geert Wilders, die recentelijk nog is vervolgd. Hij heeft zich negatief uitgelaten over culturele groepen. Geert Wilders vindt dat zijn opmerkingen een vrijheid van meningsuiting zijn, terwijl door anderen de opmerkingen als beledigend gezien worden. Hier is meer over te vinden in bijlage 5. In mijn afstudeeronderzoek ga ik hier verder niet op in.

Toch kun je stellen dat Nederland, als democratisch land, vrijheid van meningsuiting en drukpers heeft. Dit heeft voordelen, want je bent als burger vrij om te denken wat je wilt. Anders dan in een land met een dictatuur, is er in Nederland de vrijheid om op je eigen manier je mening te vormen over een bepaald onderwerp. Aan de andere kant is er direct het nadeel dat er meningen in de media geuit kunnen worden die voor een bepaalde vijandigheid kunnen zorgen, of de berichtgeving nu juist is of niet.

Internet

Een van de snelst opkomende media is internet. Juist omdat wij in een democratie leven en we mogelijkheden krijgen om onze mening te uiten, is internet een geschikt medium. Een onderzoeksteam van de Universiteit Annenberg School (University of Southern California) doet elk jaar onderzoek naar de 'Digital Future'. Onder leiding van Jeffrey Cole (2006), die al 25 jaar onderzoek doet naar media en communicatie technologie, wordt er op deze universiteit onderzoek gedaan naar alle mogelijke manieren waarom en waarop internet gebruikt wordt. Het onderzoek dat ik heb ingezien is in 2011 verschenen en geeft vooral informatie over de Amerikaanse bevolking. Zo is bijvoorbeeld onderzocht dat 82 procent van de Amerikanen internet gebruikt (Pierce; 2010, p. 3). Gemiddeld maakte een mens in 2011 per week 18,3 uur gebruik van internet. (omgerekend: ongeveer 2,6 uur per dag), schrijft Pierce (2010, p. 3). Opmerkelijk is ook dat meer dan de helft van de Amerikanen (52 procent) vrijheid van meningsuiting op internet belangrijk vindt, zelfs als men heelextreme meningen wil uiten (2010, p. 11).

Over het onderwerp internet is veel geschreven en er is veel onderzoek naar gedaan. Het is niet mijn doel om hier zelf ook nog onderzoek naar te doen. Internet is echter in onze tijd dusdanig van belang geworden, dat ik dit medium wel graag wil benoemen. De reden dat internet zo'n belangrijk medium is geworden, is volgens O'Reilly (1997, p. 3) omdat internet alles is (geworden) voor iedereen. Je kunt internet gebruiken om te lezen, te luisteren, onderzoeken, communiceren en interesses bijhouden. Met het woord 'iedereen' bedoelt O'Reilly dat niet alleen machtige of rijke mensen toegang hebben tot de samenleving, maar dat elke burger dit heeft. Dit betekent dat veel mensen hiervan gebruik kunnen maken. Aan de ene kant ben je redelijk anoniem op internet, maar aan de andere kant kun je ook een wij-gevoel creëren, schrijft Beck (2007, p. 7).

Andere Media Categorieën

Volgens J. de Bas (2011, h. 5), historicus Nederlands, dichter en schrijver van veel wetenschappelijke literatuur, zijn er binnen media vijf categorieën beeldvormers. Zo heb je in de eerste categorie de werkelijkheid. Daaronder valt de schoolomgeving die een kind heeft, de buurt waar het in leeft en een huis waar het in woont. Ook kun je bij beeldvormers in de werkelijkheid ook denken aan voorwerpen en bijvoorbeeld kinderen. De media kunnen in het model van Bronfenbrenner ingedeeld worden bij zowel het microsysteem als het exosysteem.

Als tweede categorie worden afbeeldingen genoemd. Dit zijn bijvoorbeeld tekeningen, foto's, filmpjes of internet. Het gaat om alles wat een individu ziet.

Als derde categorie wordt door J. de Bas het gesproken woord genoemd. Voorbeelden hiervan zijn het luisteren naar een verhaal, een interview of een programma op de radio.

De vierde categorie wordt aangeduid als het geschreven gedrukte woord, dus diverse teksten. Denk hierbij aan een krant.

De laatste categorie, is de categorie doen. Dit is het zelf uitvoeren van rituelen en tradities, maar ook zelf spelen met een ander kind en leven als een ander persoon (in een schoolvak als drama).

Deze categorieën kunnen niet allemaal ingedeeld worden in het ecologisch model: de meeste van de categorieën zijn in alle systemen toepasbaar. Daarom zijn de media ook zo grootschalig in te zetten. Zij zijn thuis in het microsysteem van een kind te gebruiken, maar zijn ook van belang voor het macrosysteem. En dat is misschien ook wel de reden dat de media zo'n grote invloed hebben in ons land.

CONCLUSIE

Beeldvorming betekent letterlijk betekenis geven en betekenissen ontwikkelen en deze doorgeven aan deelnemers van een bepaalde sociale groep. Deze beeldvorming ontstaat door indrukken. Een belangrijke indruk is de eerste indruk. De Amerikaanse theorie 'Quick and dirty' (snel en grof) gaat uit van het principe dat een indruk in een paar seconden wordt gevormd. Deze indruk wordt gevormd door het uiterlijk. Door de uiterlijke kenmerken van een persoon trekt een mens allemaal conclusies over hoe de ander zal zijn. Door deze uiterlijke kenmerken kan ook het Halo- en Horn-effect optreden. Het Halo-effect treedt op wanneer er één kwaliteit aanwezig is, men denkt dat andere kwaliteiten aanwezig zijn. Onbewust wordt het oordeel over één afzonderlijke eigenschap over de hele persoon uitgestrekt. Bij het Horn-effect wordt er door één negatieve eigenschap aangenomen dat de hele persoon negatief zal zijn. We hebben dus snel een oordeel door het uiterlijk van iemand. Maar hoe we tot dit oordeel komen, komt door onze eigen normen en waarden. Van belang is dus ook om te weten hoe onze eigen normen en waarden tot stand komen. Binnen de pedagogiek wordt ecologische benadering gebruikt om dit uit te leggen. Volgens deze theorie ben je als individu onderdeel van een groter geheel. Je bent bijvoorbeeld onderdeel van een gezin. Maar niet alleen van een gezin; ook de buurt en de maatschappij. Deze groepen worden onderverdeeld in systemen, het micro-, meso-, exo- en macrosysteem. De groepen die het dichtst bij een persoon staan, hebben de meeste invloed op de normen en waarden van een persoon. De sociale identiteit die wij hebben in een groep, beïnvloedt onze normen en waarden. Daarnaast heb je ook nog een individuele identiteit die laat zien dat elke persoon naast overeenkomsten ook nog eigen nuances en meningen heeft. Een belangrijke beeldvormer die ook in het ecologisch model genoemd wordt, is de media. Materiele beeldvormingsprocessen maken gebruik van een medium, bijvoorbeeld internet. Deze materiele beeldvormingsprocessen hebben als doel om de mentale beeldvormingsprocessen (processen die je zelf vastlegt in je hoofd) te beïnvloeden. Wanneer je in een democratisch land leeft, zal de media (als het goed is) vrij te bepalen zijn. Wanneer je niet in een democratisch land leeft, zal de overheid de media voor jou regelen. Dit betekent dat er maar één kant van een verhaal besproken zal worden. Het voordeel van een democratie is dat je zelf de informatie op kunt zoeken en dat je vrij bent om te denken wat je wilt. Aan de andere kant is er het nadeel dat er meningen in de media geuit kunnen worden, die zorgen voor een bepaalde vijandigheid (of de informatie nu juist is of niet). Eén van de belangrijkste vormen van media is internet. Het voordeel van internet is dat niet alleen machtige of rijke mensen toegang hebben tot de media, maar dat het vrij toegankelijk is voor iedereen. Natuurlijk zijn er ook andere vormen van media. Zo heb je de werkelijkheid, afbeeldingen, gesproken woord, gedrukte woord en de categorie doen. We weten nu dus welke beeldvormers er zijn, maar wanneer een kind zich een beeld gaat vormen van een ander, is nog onduidelijk. Hier ga ik in hoofdstuk twee verder op in.

4. PSYCHOLOGIE

Inmiddels weten we dat er beeldvormers nodig zijn om een beeld te vormen en welke deze kunnen zijn. Maar voor elke leeftijd zijn er andere beeldvormers belangrijk. Naast het feit dat het kind beeldvormers gebruikt om zich een beeld te vormen, is de ontwikkeling van een kind ook nog bepalend. Waar een kleuter voornamelijk met zichzelf bezig is, verschuift dit langzaam maar zeker naar de ander. Wanneer verschuift de aandacht? Hoe loopt de ontwikkeling van een kind? In dit hoofdstuk ga ik op deze vragen in.

PSYCHOLISCHE ONTWIKKELING

Geschiedenis

Zelfs Guchelaar schreef in zijn boek 'Zuiver oordelen' al over de ontwikkeling van een mens in fases. Maar Guchelaar was niet de eerste die over ontwikkeling schreef: Plato en Socrates schreven over het belang van ontwikkeling van kinderen. Ondanks het feit dat zij geen leerkrachten maar filosofen waren, zo schrijft Los (2005, p. 121). Ergens moeten zij ook nagedacht hebben over het niveau van hun leerlingen en wat deze kinderen aankonden.

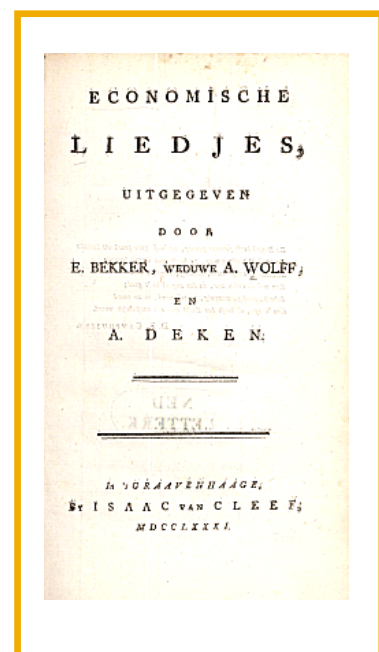
Eigenlijk is er een hele tijd geen aandacht geweest voor de ontwikkeling en opvoeding van kinderen. Tot ver in de zeventiende eeuw was de opvatting van de Nederlandse maatschappij dat kinderen minivolwassenen waren die zich ook zo hoorden te gedragen, schrijft Den Boer (2012) op de website 'Geschiedenis beleven'. Vanaf de achttiende eeuw veranderde dit. In de tijd van de Verlichting werden volwassenen zich meer bewust van het feit dat kinderen op een andere manier benaderd moesten worden, legt Staal uit (2009).

De laatste jaren is onderzoek gedaan naar de opvoeding van kinderen in de zeventiende eeuw. Jeroen J. H. Dekker (Kuipers; 2006) is criticus van de gedachtegang in de vorige alinea en weerlegt deze in zijn boek "*Het verlangen naar opvoeden. Over de groei van de pedagogische ruimte in Nederland sinds de Gouden Eeuw tot omstreeks 1900*". Hij deed studie naar de pedagogische opvatting van ouders en deed deze studie aan de hand van vele schilderijen. Hij stelt dat ouders in de Gouden Eeuw niet dachten dat hun kind een last was. Ouders waren misschien nog niet extreem bezig met de ontwikkeling van een kind, maar dachten wel na over de juiste manier van opvoeden.

In de tijd van de Verlichting was vooral de theorie over de werking van de menselijke geest een basis voor de (toenemende) aandacht voor opvoedkunde en onderwijs. Deze theorie is bedacht door pedagoog Thomas Hobbes (Boer; 2012). Volgens Hobbes (Stephen; 2003, p. 1) krijgen de ideeën en gedachten van een mens vorm door alle indrukken die hij tijdens zijn leven opdoet. Voornamelijk de indrukken uit zijn kindertijd zijn bepalend voor zijn gedachten en gevoelens in zijn volwassen periode.

Hobbes wordt vaak genoemd in één adem met de pedagogen Bacon en Locke. Locke staat bekend om zijn opvoedliteratuur. Niet alleen Locke was bekend om deze literatuur, Betje Wolff schreef ook veel Nederlandse literatuur over hoe het kind opgevoed diende te worden (Boer, 2012).

Locke was in zijn tijd vooruitstrevend. Hij verwierp de gedachte dat een mens geboren wordt met kennis, maar dacht dat elk mens blanco ter wereld kwam. Hij had hier de term 'tabula rasa' voor. Zelfs in het Amerikaanse woordenboek (Internet; 2003) wordt uitleg gegeven over dit begrip:

tab-u-la ra-sa n. pl. tab-u-lae ra-sae

1. *a. The mind before it receives the impressions gained from experience.*
 b. The unformed, featureless mind in the philosophy of John Locke.
2. *A need or an opportunity to start from the beginning.*

Betje Wolff had een heel andere kijk op opvoeding dan Locke. Zij was romantischer ingesteld en vond het bijvoorbeeld belangrijk dat moeders ook betrokken werden bij de opvoeding van de kinderen (Boer; 2012). Zij schreef veel boeken samen met een goede vriendin, zie ook het boek op de vorige bladzijde als voorbeeld (bron: dbnl).

Vanaf de achttiende eeuw heeft het onderzoek naar ontwikkeling niet stilgestaan. Er is steeds meer interesse gekomen in onderzoek naar ontwikkeling en opvoeding. In principe zijn dit twee losse onderdelen, maar ze hebben wel weer met elkaar te maken.

Een grove schets

Het boek "Zuiver oordelen" (2005, p. 75-82) heeft in eerste instantie ontwikkeling niet als hoofdonderwerp, maar beschrijft wel zeven fases van psychologische ontwikkeling van een mens. Deze ontwikkeling is globaal beschreven en geeft de belangrijkste richtlijnen aan.

Fase	Leeftijd	Beschrijving
Kind	0 – 12 jaar	Deze fase loopt eerst van het eerste levensjaar naar de peutertijd. Hierna komt de kleutertijd, wordt een kind schoolgaand en komt in de prepuberteit. Stichting 'Opvoeden' schrijft over puberteit het volgende: <i>'De puberteit begint niet voor elk kind op precies hetzelfde moment. Vooral meisjes beginnen vaak eerder te puberen dan jongens, soms al als ze 10 of 11 zijn. Deze periode die de puberteit als het ware inleidt, kun je de 'prepuberteit' noemen. Er zijn dan al veranderingen in het lichaam gaande maar van buitenaf is dit nog niet te zien.'</i> (Internet; z.d.)
Puber	12 – 18 jaar	In deze tijd gaan pubers zichzelf losmaken van hun ouders. Ook zijn ze onzeker over hun eigen beeld. Ze komen allerlei 'problemen' tegen op hun weg naar zelfstandigheid. Deze problemen kunnen verschillend van aard zijn: gezagscrisis, gevoel van onbegrepenheid en eenzaamheid, beleving van seksualiteit, gevoelens van minderwaardigheid en schaamte. Puberteit is de periode van rijping waarin de geslachtsorganen zich volledig ontwikkelen, volgens Feldman (2009, p. 445).
Adolescent	18 – 25 jaar	Vanaf deze leeftijd vinden adolescenten het belangrijk om te laten zien dat ze ook meetellen in de maatschappij. Deze adolescenten zijn bezig om hun eigen leven op te bouwen, te beslissen wat ze zelf willen en een leven op te bouwen met een partner.
Jongvolwassene	25 – 40 jaar	In deze leeftijd ontstaat de behoefte om zijn waarde aan de omgeving te willen bewijzen. Aan de andere kant is er ook de behoefte om gewaardeerd te worden om wie hij/zij is.
Volwassene	40 – 55 jaar	Guchelaar geeft aan dat er vanaf deze leeftijd een knik komt. De volwassene beseft dat zijn leven niet meer zo energiek gaat als gehoopt. De volwassene wordt zich bewust van het feit dat het leven lichamelijk en geestelijk afneemt (dit zal waarschijnlijk niet voor iedereen zo dramatisch verlopen).
Oudere volwassene	55 – 65 jaar	Langzaam gaat deze mens terugschakelen en bereidt zich voor op een rustiger leven.
Oudere	Vanaf 65 jaar	(vrij grote) groep kijkt voornamelijk terug en denkt na.

ONTWIKKELING VAN EEN KIND NADER OMSCHREVEN

Deze grove schets van Guchelaar is nog lang niet compleet om mijn deelonderwerp te kunnen beantwoorden. Zeker als ik in dit onderzoek inga op de beeldvorming van kinderen van tien tot twaalf jaar, zal ik vooral iets over hun leeftijd en ontwikkeling te weten moeten komen. Daar speelt ook in mee dat we de voorgeschiedenis van kinderen in de leeftijd van tien tot twaalf jaar moeten onderzoeken, want van daaruit weten we hoe deze kinderen in de leeftijd zich ontwikkeld hebben. Ik wil dus dieper ingaan op de eerste fase; de fase van nul tot twaalf jaar.

Wanneer ik op zoek ga naar een specifiekere omschrijving van de ontwikkeling van een kind, stuit ik al gauw op Erik Erikson (bron plaatje: Bfox; 2010). Deze man leefde van 1902-1994 (Arlene&Harder; 2002). Hij wordt door Lawrence Jacob Friedman (1999, p. 15), schrijver van het boek "Identity's Architect: A Biography of Erik H. Erikson" beschreven als *een man die in deze eeuw (hiermee doelde hij op de twintigste eeuw) ons veel heeft geholpen om onszelf op psychologisch en moreel gebied te begrijpen*. Erikson was sterk beïnvloed door het gedachtegoed van Freud (Internet; 2007). Sigmund Freud (Spyonline.nl; z.d.) wordt gezien als de grondlegger van de psychoanalyse. Hoewel Freud veel tegenstanders heeft gekend en niet door iedereen serieus genomen wordt (de theorie van Freud is moeilijk bewijsbaar) is Erikson wel doorgegaan op dit gedachtegoed (Internet; 2007).

Erikson

Net zoals Sigmund Freud gelooft Erik Erikson dat persoonlijke ontwikkeling van een mens in stapjes gaat (Cherry; z.d.). Hij heeft deze stappen onderverdeeld in kleinere leeftijdscategorieën. In de leeftijd van 0-12 jaar, zijn er volgens Erikson vier stappen:

Stadia	Leeftijd	Belangrijkste relatie	Psychosociaal leergebied
Oraal-sensorisch	0-1 jaar	Moeder	Krijgen, geven, terugkrijgen
Anaal - urethraal	1-3 jaar	Ouders	Vasthouden, laten gaan
Locomotorisch	3-6 jaar	Gezin, relaties	Er achteraan gaan, spelen
Schooljaren (latentie)	6-12 jaar	Buurt en school	Iets afmaken, samen ergens aan werken

(bron: Kooij; 2004)

Oraal-Sensorisch: 0-1 jaar

In het eerste levensjaar is je moeder de belangrijkste relatie. Dit is niet zo vreemd, je bent als baby eigenlijk afhankelijk van haar. Zij geeft namelijk de voeding die je nodig hebt, maar geeft je ook liefde, warmte, aandacht en verzorging. Ze is je eerste levensbehoefte. De moeder is in deze fase dus erg belangrijk. Als we afgaan op het hiërarchisch model van Maslow geeft de moeder (als het goed is) al invulling aan de eerste drie niveaus. Waarderingsmanagement.nl (z.d.) schrijft over Maslow, een Amerikaanse psycholoog. Hij is bekend geworden met zijn model over de behoeften van een mens. Volgens Dito, Stavast en Zwart (2008, p. 62-63) voldoet de moeder aan de primaire biologische behoefte, veiligheidsbehoefte en sociale behoeften. Zie voor een voorbeeld van de piramide van Maslow, bijlage 6.

Anaal-Urethraal: 1-3 jaar

Van het eerste tot het derde jaar wordt de leefwereld van het kind iets groter. Niet alleen de moeder, maar ook de vader wordt een belangrijke relatie voor het kind. Vader en moeder kunnen nu beiden de primaire biologische behoefte van het kind vervullen. Vader gaat zelf ook meer op de voorgrond treden, zo schrijven Verhofstadt-Deneve, Van Geert en Vyt (2003, 310). Deze fase heet zo, omdat het in deze fase belangrijk is om

zindelijk te worden. Daarnaast gaat een kind lopen en merkt het dat het daardoor macht krijgt. Het kind is vooral bezig met het aantrekken en afstoten van zijn omgeving.

Locomotorisch: 3-6 jaar

Zoals in de tabel te zien is, wordt deze fase opgevolgd door de locomotorische fase (ook wel fallische fase genoemd). De leefwereld wordt telkens iets groter, en ook in deze fase is dit het geval. Het kind probeert zich te identificeren met de ouders en van hen te leren. Het kind gaat ook doelen stellen en wil deze bereiken (Melod; 2008). Volgens Erikson is het kind in deze leeftijd nog niet schoolgaand, wat in onze tijd anders wordt gezien. Als je vijf of zes jaar bent, ga je naar groep 1 en 2. Toch is het bij ons ook nog niet zo lang geleden dat dit werd gezien als een aparte afdeling. Inmiddels horen deze groepen wel bij de 'normale basisschool', al is er vanaf groep drie een wezenlijk verschil in de manier van lesgeven.

Latentie: 6-12 jaar

Als vierde en laatste fase in de tabel worden de schoolgaande jaren genoemd. In deze fase gaat het om de leeftijd van zes tot twaalf jaar. Het kind vergroot zijn leefwereld met de buurt en de school en ziet dus steeds meer van de wereld. Erikson (Verhofstadt-Deneve et al.; 2003, p. 314) meldt dat het kind er nu op uit is om waardevol activiteiten te beleven en objecten te vervaardigen.

Het Id, Ego En het superego

Freuds en Eriksons theorie spreken beide van drie persoonlijkheidsstructuren binnen deze fases. Dit zijn het Id, het Ego en het Super Ego. Het Id is nog vrij primitief en is vooral gericht op het krijgen van plezier. Het woord krijgen in voorgaande zin laat zien dat het Id op zichzelf gericht is. Het Super Ego is het deel van de persoonlijkheid dat iemands geweten vertegenwoordigt en het verschil maakt tussen goed en kwaad, zegt Feldman (2009, p. 26). Het Ego moet het Id temperen en zorgt er dus voor dat een kind minder op zichzelf gericht raakt (Melod; 2008). Het Ego is het meest cruciaal volgens Erikson en komt in deze fase tot ontwikkeling (Davis; 1995).

"Kinderen ontwikkelen in deze fase belangrijke sociale, voor hun cultuur noodzakelijke vaardigheden.. Onderwijzers spelen in deze fase een belangrijke rol." - Delfos (2011, p. 100)

Hierin verschilt Erikson van mening met Freuds theorie. Freud was namelijk van mening dat het Ego een fase is tussen het Id en het Super Ego was. Freud vond het Ego wel belangrijk, maar hechtte er niet zoveel waarde aan. Erikson ziet het Ego juist als een belangrijke fase. Wanneer deze niet goed wordt doorlopen, zal een kind hier later zeer waarschijnlijk nog problemen mee krijgen (AllPsychoOnline; 2011).

"He believed that it operates as an autonomous structure, giving a sense of meaning and coherence to personal experiences and creating consistency in behaviour.... Thus, for Erikson, the ego did much more than simply resolve conflict." – Carducci (2009, p. 187)

Kinderen worden zich daarnaast ook nog bewust van hun sociale context. Ze worden zich bewust van hun positie in relatie met anderen en gaan zich ook meten aan de ander. Carducci (2009, p. 190) schrijft ook dat ze bijvoorbeeld in gaan zien dat ze minder humoristisch zijn dan een ander, of dat ze deze vaardigheid helemaal niet hebben. Ze kunnen zich hierdoor minderwaardig voelen, maar het kan hen ook helpen om doelen te stellen en deze te bereiken.

Andere fases

Na deze stappen zijn er nog een aantal andere beschreven door Erikson (Baert; z.d.): Adolescentie, Eerste volwassenheid, midden volwassenheid en de rijpheid. Deze fases zijn echter niet relevant voor het verdere onderzoek, dus zal ik achterwege laten. Ik heb juist de voorgaande fases laten zien, omdat de fases van het ecologisch model van Bronfenbrenner hier ook weer in terugkomen. Beiden hebben een theorie die wordt gezien als psychoanalytisch (Melod; 2008). Deze leer wordt ook wel eens de persoonlijkheidsleer genoemd. Dit komt omdat deze leer ingaat op de verschillen en overeenkomsten in de persoonlijkheid van mensen. Het draait ook om de vraag hoe jij als persoon je gedraagt ten opzichte van anderen en in welke situatie je dit doet.

Afbakening en verantwoording keuzes

Ik kan pagina's vol met mogelijke modellen laten zien, want over ontwikkeling in identiteit en beeldvorming is heel wat geschreven. Dit zou echter een boek op zich vergen en brengt mij niet dichterbij het beantwoorden van de onderzoeksvraag. Ik sluit aan bij verschillende theorieën, maar kan niet alle theorieën behandelen. Daarom zal ik mij vooral richten op de theorieën van Erikson, Bronfenbrenner en andere voorgaande personen die ik eerder in dit onderzoek al genoemd heb. Deze theorieën vind ik toonaangevend en passend, al wordt dit niet door iedereen gedeeld.

De theorieën van Erikson en Freud vinden sommigen omstrede, omdat ze moeilijk te bewijzen zijn. Voor Freud geldt dit nog meer; zijn theorie is moeilijk te weerleggen schrijft Broeck (2008, p. 46). Er wordt in de theorieën gesproken over seksuele verlangens, Oedipuscomplex (het complex dat jongetjes zich aan hun moeder hechten, zien dat hun moeder vader ook liefheeft en daardoor verliefd worden op hun vader) zo schrijft Jarvis (2004, 143) en kauwgom kauwen als gevolg van fixatie (gedrag dat in een eerdere ontwikkelingsfase is blijven steken als gevolg van een onopgelost conflict) vult Feldman aan (2009, p. 26). Delen van de theorie vind ik inderdaad omstrede, maar dat geeft voor mij geen reden om 'de baby met het badwater weg te gooien'. Echter, de fases van de ontwikkeling zelf vind ik wel goed te gebruiken. Ze zijn helder en geven de stappen goed weer. Er zijn onderdelen die duidelijk te verklaren zijn. Daarom heb ik die onderdelen belicht die voor mij toonaangevend zijn en verder helpen met het beantwoorden van de onderzoeksvraag.

Kohlberg

De theorie die ik naast de vorige theorieën nog wil belichten is de theorie van Kohlberg (Bron plaatje: Myweb; z.d.). Lawrence Kohlberg leefde van 1927-1987 en kwam uit een gezin met een Joodse vader en protestantse moeder. Zijn grootouders waren niet rijk toen zij naar Amerika emigreerden, maar zijn vader was een succesvol zakenman. Dit maakt dat Lawrence Kohlberg goed onderwijs genoot. Volgens Garz (2009, p. 11) was Kohlberg thuis in de journalistiek en politiek en was radicaal in zijn denken.

Verhulst (2005, p. 126) vult aan dat Kohlberg werd geïnspireerd door het leven in de Joodse commune en daarnaast ook door Piaget. Piaget onderzocht de morele ontwikkeling van kinderen. Morele ontwikkeling is hoe we situaties beoordelen als goed of slecht.

Hij legde de kinderen morele dilemma's voor die zij moesten beoordelen. Kinderen in de leeftijd van zeven of acht jaar zijn pre operationeel. Dat wil zeggen, dat ze concreet denken. Kinderen van

deze leeftijd denken alleen in goed of fout en niet in het moreel erachter. Er is nog weinig sprake van een moreel dilemma. Dit verandert wanneer een kind elf of twaalf jaar oud is. Het breken van vier kopjes terwijl je aan het helpen bent, of het breken van één kopje terwijl je snoep steelt is niet zo makkelijk te definiëren als goed of slecht. Het verhaal eromheen wordt ook belangrijk. In het boek van Verhulst (2005, p. 12) staat dat kinderen steeds meer letten op de intentie van het verhaal. Daarnaast zijn er nog andere fases. Dit zijn de sensomotorische, concrete operationele en formele operationele stage, leggen Brain en Mukherji uit (2005, p. 79).

Piaget had al verschillende morele stadia onderscheiden. Kohlberg heeft veel van Piagets theorie overgenomen en hierop voortgeborduurd. Kohlberg was ervan overtuigd dat de morele ontwikkeling in een bepaalde volgorde verloopt. Het kan per cultuur verschillen welke dingen als moreel goed en slecht worden beoordeeld. Kohlberg was er echter wel van overtuigd dat de onderliggende principes universeel waren. Volgens Kohlberg zijn er drie morele stadia, die uitgelegd staan in het boek 'Its Nature and Course' (2004, p. 479-481):

Naam stadia	Beschrijving
Preconventional	Dit stadium heeft eigenlijk twee stappen. Het begint met het moreel oordeel dat niet gebaseerd is op een sociale overeenkomst, regels of wetten. Goed gedrag is gebaseerd op het verlangen om straffen te vermijden van iemand die boven je staat. Kohlberg noemt dit de <i>obedience and punishment orientation</i> . Letterlijk vertaald is deze: gehoorzaamheid en straf oriëntatie/plaatsbepaling. Dan volgt de tweede stap. Goed is dan alles wat je nodig hebt om je eigen behoeften te bevredigen en ook om anderen te helpen zodat ze jou weer zullen helpen. Als je iets doet, verwacht je er ook iets voor terug. Kohlberg noemt dit <i>hedonistic and instrumental orientation</i> . Het verkrijgen van plezier en wat jij wilt is het belangrijkste.
Conventional	Na het eerste stadium, komen er weer twee stappen in het volgende stadium. Moreel oordeel hangt af van concrete ervaringen in de sociale wereld. Deze redenering focust op meningen van anderen of formele wetten. De eerste stap binnen dit stadium wordt door Kohlberg <i>good-boy, nice-girl orientation</i> genoemd. Het doel is om zó te handelen dat anderen dit goedkeuren. Goed gedrag is gebaseerd op angst voor afwijzing (dus geen angst voor straf). De tweede stap is dat het morele oordeel verschuift naar het doen van je taak zoals beschreven staat in de wetten van de samenleving. Kohlberg noemt dit de <i>authority or law-and-order orientation</i> . In dit stadium begint een kind te beseffen dat datgene wat beantwoordt aan de groepsnorm goed is, ongeacht de inhoud van deze norm. Frank Cornelis Verhulst (2005, p. 126) noemt deze periode ook wel het 'slaafs' volgen.
Postconventional (of principled morality)	Ook dit stadium bestaat weer uit twee stappen. Dit overstijgt het gebruikelijke denken van goed en kwaad en gaat door op principes. De eerste stap is om uit te zoeken wat iemands aandeel is om de samenleving draaiende te houden. Goed gedrag wordt uitgevoerd met het verlangen om zelfrespect te verkrijgen en respect van anderen te krijgen. Kohlberg noemde dit de <i>social contract orientation</i> . Daarop volgt de laatste stap. Dit is de <i>hierarchy of principles orientation</i> . Het uiteindelijke doel van deze stap is om beslissingen te maken op basis van de hoogst relevante morele principes. "At this level of thinking, rules of society are integrated with dictates of conscience to produce a hierarchy of moral principles."

Is een hogere stap per definitie een betere stap? Volgens Kohlberg (Verhulst; 2005, p. 126) wel. In eerste instantie is een kind vrij egocentrisch ingesteld. Dit neemt af naarmate er een hogere trap betreden wordt. Hoe hoger het moreel denken is, hoe beter een persoon zich gedraagt. Je kunt wel alleen gedrag aanleren, maar als iemand niet weet waarom hij zich zo moet gedragen, bestaat de kans dat iemand zich gaat verzetten tegen deze regels of ze snel verwerpt. Er zit geen waarde aan. Ook kan een persoon zich beter een oordeel vormen over een ander en over de verantwoordelijkheid van een ander. Daarnaast is er een betere samenhang tussen het morele oordeel en de actie die een persoon onderneemt. Garz (2009, p. 70-71) schrijft dat dit dan beter op elkaar is afgesteld.

Deze stadia kunnen niet helemaal in leeftijdscategorieën gepast worden. In eerste instantie dacht men dat kinderen van twee tot zes jaar pre conventioneel zijn, van zeven tot twaalf jaar conventioneel moreel en vanaf twaalf jaar post conventioneel. Kohlberg meldt zelf dat dit helemaal niet zo makkelijk is. De stadia zijn niet zo eenvoudig te doorlopen als in eerste instantie lijkt. De meeste kinderen hebben een pre conventioneel moreel besef tot negen jaar. In de tijd tot negen jaar doorlopen ze de twee stappen die hiervoor beschreven zijn. Deze leeftijd is over het algemeen genomen, want niet elk kind zal precies op deze leeftijd doorgaan naar het volgende stadium.

Vanaf het negende jaar zullen kinderen conventioneel moreel gaan denken. Deze fase kent geen leeftijd waar deze fase ophoudt. Sterker nog, in het boek van DeHart (2004, p. 481) zegt men zelfs het volgende: "Very few people reach the postconventional level of moral reasoning." Dit betekent dat iedereen zeer waarschijnlijk de tweede fase in het moreel denken bereikt, maar dat bijna niemand zijn morele denken zo ontwikkelt dat de derde fase van Kohlberg wordt bereikt.

Critici

Hoewel er aanzienlijk veel steun is voor de theorie van Kohlberg, zijn er ook kritische kanttekeningen te maken. Een onderdeel van kritiek is het cultuurverschil. In een westerse samenleving zal men nooit het hoogste stadium zal halen, zo schrijft Macionis (2010, p. 86). Daarnaast heeft Kohlberg alleen jongens onderzocht. Carol Gilligan (Solomon; 2010, p. 335) was er echter van overtuigd dat vrouwen en mannen een ander beeld hebben over wat goed en slecht is. Zij vond het onderzoek van Kohlberg niet compleet, omdat het verschil tussen sekse ook zorgt voor een verschil in morele onderbouwing. Gilligan deed uitgebreid onderzoek naar de verschillen in sekse en wat voor verband dit had met morele onderbouwing. Jongens hechten waarde aan juistheid en stellen daar hun perspectief op in. Volgens Macionis (2010, p. 85) beoordelen meiden een situatie vanuit een perspectief van zorg en verantwoordelijkheid. Zij stelde ook vast dat de hoogste stap in morele ontwikkeling is als je een zoektocht start naar morele gelijkheid tussen jou en de ander (Ashford; 2010, p. 435).

Toch kies ik voor de theorie van Kohlberg. Deze theorie is een belangrijke theorie, die voortborduurde op een andere belangrijke pedagoog, Piaget. Kohlberg heeft de goed uitgedachte stadia, die door jarenlange studie een goed fundament hebben. Ook deze theorie vind ik toonaangevend. Daarnaast laat ook deze theorie zien dat een kind zich in eerste instantie niet zo goed kan inleven in een ander en voornamelijk egocentrisch ingesteld is. Er komt echter rond het negende jaar een omslagpunt, waardoor het kind niet alleen maar naar zijn eigen verlangens kijkt.

CONCLUSIE

Waar een kind eerst benaderd werd als een klein volwassene, is er vanaf de achttiende eeuw meer aandacht voor kinderen. Men kwam erachter dat kinderen op een andere manier benaderd moesten worden dan de volwassenen. De psychologische ontwikkeling van de mens wordt ingedeeld in fases; Kind (0-12 jaar), Puber (12-18 jaar), Adolescent (18-25 jaar), Jongvolwassene (25-40 jaar), Volwassene (40-55 jaar), Oudere volwassene (55-65 jaar) en de Oudere (vanaf 65 jaar). Wanneer we willen ingaan op het kind, stuiten we op vele pedagogen die hier onderzoek naar hebben gedaan. Een van hen is Erikson, die beïnvloedt was door het gedachtegoed van Freud. Volgens Erikson zijn er vier stappen die een kind doorloopt in zijn ontwikkeling. Dit zijn de Oraal-sensorische, de Anaal-urethrale, Locomotorische ontwikkeling en de schooljaren. In eerste instantie is alleen je moeder de belangrijkste relatie. Je bent voornamelijk egocentrisch gericht en wil zelf het plezier ontvangen. De relaties worden langzaam uitgebreid naar gezin en school. Pas in de schoolfase leren kinderen sociale vaardigheden en worden ze minder gericht op zichzelf. Erikson was van mening dat er drie fases zijn, het Id, Ego en het Super Ego. Het Id is gericht op het verkrijgen van plezier. Dit is dus in de eerste fases aanwezig. Het Ego is erop gericht om het Id te temperen en zorgt ervoor dat een kind minder op zichzelf gericht raakt, maar zich ook een beeld vormt van een ander.

Kohlberg, geïnspireerd door Piaget, heeft hier ook een aanvullende theorie over gemaakt. Vanaf de leeftijd van tien tot twaalf zijn kinderen in staat om meer te letten op de intentie van een verhaal. Ze ontwikkelen morele stadia, waardoor ze meerdere overwegingen maken om iets/iemand goed of fout te vinden. Kohlberg was ervan overtuigd dat morele ontwikkeling in een bepaalde volgorde verloopt, die bestaat uit bepaalde stadia; pre conventioneel, conventioneel en post conventioneel. Kinderen vanaf negen jaar gaan conventioneel denken. Dit betekent dat ze een moreel oordeel vormen door concrete ervaringen in de sociale wereld. Dit betekent eigenlijk dat ze niet meer alleen kijken naar wat hen goed doet, maar zich ook in kunnen leven in een ander en dus empathie ontwikkelen.

Vanaf de leeftijd van negen jaar zullen kinderen zich een beeld gaan vormen over de ander. Ze zullen zich meer bezig gaan houden met de normen en waarden van een andere cultuur en zich beter kunnen inleven. In hun waardeoordeel zullen normen en waarden meespelen vanuit hun eigen relaties. Het beeld wat kinderen meekrijgen op school en in de buurt is in de latentiefase belangrijk voor wat kinderen zelf vinden.

Los van het feit hoe kinderen zich ontwikkelen en welke beeldvormers er zijn, ben ik nu ook nog benieuwd naar hoe dit in Nederland is ontstaan. Hoe heeft de Nederlandse samenleving zich een beeld gevormd van een andere cultuur? Ik wil dit onderzoeken aan de hand van één cultuur.

5. VERSCHILLENDE CULTUREN

In dit hoofdstuk ga ik in op de culturen die er in Nederland zijn. Aan de hand van één cultuur wil ik laten zien wat voor beeld er kan ontstaan van een cultuur en hoe dit beeld ontstaat. De cultuur die ik hiervoor wil gebruiken is de Turkse cultuur. Ik wil de geschiedenis van Turkije met Nederland verder uitwerken en beschrijven welke beeldvormers voor een beeld over de Turkse groep hebben gezorgd.

VERSCHILLENDE CULTUREN IN NEDERLAND

Definitie allochtoon

Er is een grote diversiteit aan culturen in Nederland. De mensen die geen Nederlandse nationaliteit hebben, een ander geboorteland hebben of van wie de ouders een ander geboorteland dan Nederland hebben, worden allochtonen genoemd, zo schrijft Eldering (2011, p. 17). Het Centraal Bureau voor de Statistiek (z.d.) vult hierop aan op hun website:

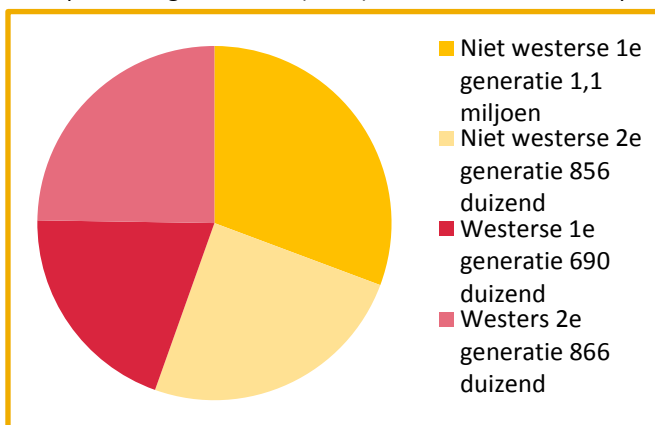
“Binnen de groep allochtonen is er nog onderscheid tussen de eerste en tweede generatie. Tweedegeneratieallochtonen zijn in Nederland geboren. Iemand die in Nederland is geboren en van wie beide ouders ook in Nederland zijn geboren, maar van wie ten minste één van de grootouders in het buitenland is geboren, telt het CBS als een autochtoon. Deze groep wordt ook wel aangeduid als de derde generatie.”

Deze criteria worden het meest gebruikt als het gaat om allochtonen te identificeren. Geen van deze criteria mag vergeten worden, daar er anders bepaalde groepen uitgesloten worden. Wanneer het alleen gaat over groepen die geen Nederlandse nationaliteit hebben, worden Surinaamse groepen uitgesloten, want deze hebben wel de Nederlandse nationaliteit. Daarnaast is er ook discussie ontstaan om de dubbele nationaliteit die Turkse en Marokkaanse mensen hebben, want welke nationaliteit hebben zij eigenlijk? Zie voor meer informatie de bijlage.

Als ik in mijn afstudeeronderzoek dus schrijf over allochtonen, bedoel ik dit niet discriminerend. In de Nederlandse samenleving denkt men soms dat wanneer dit woord gebruikt wordt, dit als scheldwoord bedoeld is. Dit is niet mijn intentie.

De Feiten

In 2012 telde Nederland 3,5 miljoen allochtonen. Totaal telt de Nederlandse bevolking 16,7 miljoen mensen. Sanderse, Verweij en De Beer zochten uit dat 21 procent van de bevolking van allochtone afkomst is. 45 procent van de allochtone bevolking in Nederland is westers en 55 procent niet-westers, schrijft het Nationaal Kompas Volksgezondheid (2012). Dit betekent dat 11,5 procent van de Nederlandse bevolking bestaat uit niet-westerse allochtonen.

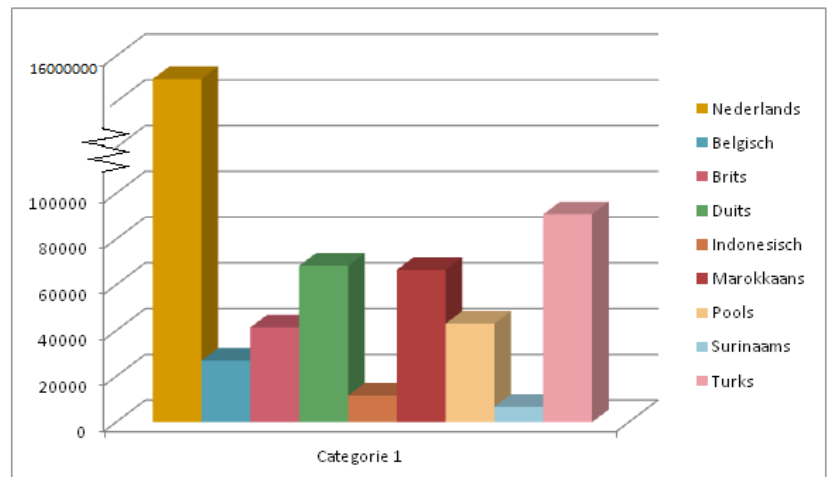

Tot de categorie niet-westers behoren allochtonen uit Turkije, Marokko, Suriname, Nederlandse Antillen en Aruba, Afrika, Azië (exclusief Indonesië en Japan) en Latijns-Amerika. Tot de categorie westers behoren allochtonen uit Indonesië, Europese Unie, overige landen.

Culturen in Nederland

Uit onderzoek van het CBS (2009) werd duidelijk dat er op dat moment 189 verschillende culturen in Nederland waren. Van deze culturen zijn er een aantal die meer vertegenwoordigd zijn dan de anderen. Van de westerse allochtonen zijn de Belgen, Britten, Duitsers en Indonesiërs het meest vertegenwoordigd in Nederland. De Turkse, Surinaamse, Poolse en Marokkaanse cultuur zijn het meest vertegenwoordigd als het gaat om niet-westerse allochtonen. Op 17 december 2012 zijn de bevolkingsaantallen door het CBS weer aangepast. Deze recente cijfers heb ik verwerkt in een grafiek.

De meeste allochtonen wonen in West-Nederland. Het CBS verstaat hieronder de provincies Noord-Holland, Zuid-Holland, Utrecht en Zeeland. Dit valt te verklaren door het feit dat de Randstad onderdeel uitmaakt van deze provincies. In het noorden van Nederland is het aantal allochtonen een stuk lager (CBS; 2012). Vooral in de grote steden is de diversiteit aan culturen groot, menen Backer et al. (2008, p. 184).

Je kunt in de grafiek zien dat de Turkse cultuur het meest vertegenwoordigd is in Nederland. Deze groep heeft ook een lange historie met Nederland. Met deze Turkse cultuur wil ik straks graag verder, omdat die vaak in het nieuws komt. Het is nog steeds een actuele cultuur, waar veel mensen al een visie over hebben gevormd.

GESCHIEDENIS TURKIJE MET NEDERLAND

De eerste generatie Turkse immigranten zijn in 1964 als arbeidsmigranten naar Nederland gekomen. In dit jaar sloten Nederland en Turkije een overeenkomst met elkaar, schrijft Tax in zijn boek (1999, p. 7). Dit kwam niet uit de lucht vallen; al eerder in de negentiende eeuw onderhandelde Nederland en Turkije. Het Ottomaanse Rijk raakte in verval en er waren steeds meer werklozen in Turkije. Aan de andere kant was er in Nederland veel werk. Er was een dringende behoefte aan mensen die in Nederland arbeid wilden verrichten (Sprangers; 2012). Nederland en Turkije werkten daarnaast ook op een vriendschappelijke relatie. In 1958 kwamen bijvoorbeeld de nationale voetbalteams van Nederland en Turkije bij elkaar, schrijven Can en Can-Engin (1997, p. 14). Ook sloten ze in 1924 een Turks-Nederlands vriendschapsverdrag (Sprangers; 2012).

Turkse gastarbeiders kwamen hier (zoals de naam al zegt) om te werken. Volgens Sipco en Vellenga (2009, p. 68) vestigden ze zich vooral in grote steden als Rotterdam, Amsterdam en Utrecht. Daar hadden ze de werknemers hard nodig, vooral in de arbeidsintensieve industrie. Zodoende tref je ook veel van deze groepen aan in plaatsen waar vroeger arbeidsintensieve industrie zat zoals de textielregio in Twente. Ook nu wonen de meeste Turkse mensen in het westen van Nederland. Ter vergelijking; in het westen van Nederland wonen (gegevens 17-12-2012) 58.077 mensen met een Turkse nationaliteit. In het noorden van Nederland wonen 1.410 met een Turkse nationaliteit, schrijft het CBS (2012).

VERSCHUIVING IN BEELDVORMING

In het boek van Poorthuis en Salemink (2011, p. 14) staat dat de beeldvorming van Nederlanders over de Islam (of de Arabische cultuur, maar die lopen door elkaar heen) behoorlijk is veranderd. De islam stond in eerste instantie voor het beeld van Duizend-en-een-nacht, exotische melodieën, vrouwelijk schoon en geheimzinnige verten. De tegenpool werd gevormd door het beeld van 'Fitna', film van Geert Wilders uit 2008. Fitna staat in de ogen van veel Nederlanders voor een wereld van geweld en gevaar, fundamentalisme, september 2001 en

verwijst naar beelden over moslims die haat en verderf zaaien in het Westen. Tussen deze tegenpolen zijn ook nuances, andere beelden. In de afgelopen anderhalve eeuw zijn er ontzettend veel beelden van de islam geproduceerd.

“Soms wil ‘de Nederlander’ zijn eigen visie op cultuur en zijn besef van meerwaarde, dan weer zijn solidariteit met de nieuwkomers in de samenleving uitdrukken: tussen angst en begrip.” – Poorthuis en Saleminck (2011, p. 14)

Nederland tot de jaren ‘60

Poorthuis en Saleminck (2011, p. 38-39) beschrijven in hun boek heel uitgebreid de historie van Nederland in combinatie met de Islam. De beeldvorming over de Islam is niet begonnen met een recente gebeurtenis. Nederlanders hebben zich al voor 1960 een beeld gevormd over de Turkse cultuur. Nederland was tot 1960 een christelijke natie. Beelden over de Islam werden in die tijd christelijk geïnterpreteerd. In deze tijd werd de christelijke beeldvorming over de islam vooral bepaald door zendingsmissies en missionaire ontmoetingen. Hoewel de Islam in eerste instantie ‘uitgesloten van deelname was’ in de westerse cultuur van die tijd, kwam er toch wetenschappelijk onderzoek in de 19^e eeuw. Vele van deze onderzoeken waren subjectief en stonden vol vooroordelen, maar zonder beelden van de Islam is ook geen wetenschap mogelijk.

Nederland na de jaren ‘60

Net na de jaren ‘60 bleven vooral oude beelden bestaan, die werden gemengd met nieuwe en ‘echte’ beelden. In grote steden kwamen namelijk de gastarbeiders werken. Deze beeldvorming was destijds nog niet zo negatief, omdat men ook duidelijk zag dat Turkse mensen ook ‘gewoon mensen’ waren. Het hele sprookjesidee van de Oosterse wereld werd volgens Poorthuis en Saleminck (2011, p. 312) een beetje geneutraliseerd. De jaren tachtig zijn een overgang naar een nieuwe beeldvorming van de islam, die veel negatiever zal worden. Mensen die positief tegenover de Islam staan benadrukken de verbondenheid tussen christen en moslim als kinderen van Abraham. Orthodoxe protestanten, extreemrechts en sommige politieke partijen hadden al eerder een negatieve beeldvorming. Nieuw in deze tijd was dat de schrijvende pers ook massaal anti-islam werd, schrijven Poorthuis en Saleminck verder in het boek (2011, 355). Maar pas in de jaren ‘90 verandert de beeldvorming over de islam grondig van karakter. De jaren ‘90 was in ieder geval een heftige periode met de val van de Berlijnse Muur en terugtrekking van de Sovjet-Unie uit Afghanistan in 1989 en de eerste Golfoorlog van het Westen tegen Irak in 1990 (2011, 359). Er kwam een meer kritischere houding ten opzichte van de Islam. Volgens Poorthuis en Saleminck breekt Bolkenstein een taboe door over een rangorde van beschavingen te praten. Een stuk uit zijn redevoering van destijds beschrijft dit:

“Vroeger dachten wij dat hun verblijf hier tijdelijk zou zijn. Nu neemt bijna iedereen aan dat zij hier permanent zullen wonen ... Lag ons raakvlak met de cultuur van de islam vroeger ver weg, nu ligt het om de hoek. Hoe moeten de islamitische minderheid en de niet-islamitische meerderheid zich tot elkaar verhouden? Eén zaak moet als een paal boven water staan. Over bovengenoemde fundamentele politieke beginselen – scheiding van kerk en staat, vrijheid van meningsuiting, verdraagzaamheid en non-discriminatie – kan niet worden gemarchandeerd. Ook niet een klein beetje. Iedereen in Nederland, zowel islamiet als niet-islamiet, heeft zich te houden aan de wetten die uit deze beginselen zijn voortgekomen. Een Turkse imam mag hier dus geen oproep tot moord doen. Het percentage leerplichtige Turkse en Marokkaanse meisjes die geen dagonderwijs volgen wordt geschat op ongeveer 20%. Ook dat is onaanvaardbaar, want die meisjes krijgen dan niet dezelfde startkansen in de Nederlandse samenleving als hun autochtone leeftijdsgenotes. Onze multiculturele samenleving kent dus grenzen, namelijk waar bovengenoemde politieke beginselen in het geding komen. Maar wie het culturele relativisme afwijst, kan het pluralisme daarom nog wel aanvaarden. Iedereen in Nederland mag gaan en staan waar hij wil, zeggen wat hij wil, zijn eigen voedsel eten, kleren dragen en godsdienst belijden.” – Frits Bolkestein (1991).

Ook Pim Fortuyn heeft een grote rol gespeeld. Hij schuwde het niet om de islam als achterlijk af te schilderen. Kerken blijven in deze periode echter nog opmerkelijk positief.

De laatste tien jaar

Volgens Poorthuis en Saleminck (2011, p. 426-439) start er een nieuwe periode als in 2001 een aanslag gepleegd wordt op het World Trade Center. Bush spreekt zelfs van een kruistocht en valt Afghanistan binnen. 9/11 had ook veel impact op de beeldvorming in Nederland. Zo kwamen er debatten over fundamentalisme door de moord op Theo van Gogh. Geert Wilders richtte de PVV op. Beeldvorming op de Islam (en ook de Turkse bevolking) nam nieuwe vormen aan door publieke debatten, Hirsi Ali en Deense cartoons.

Negatieve beeldvorming

Hoewel het boek van Poorthuis en Saleminck vooral ingaat op de moslim en de ontwikkeling, identificeren Nederlanders Turken (en Marokkanen) wel vaak als moslim. Deze culturele identiteit is hetzelfde geworden; vroeger was men niet zozeer Turk, maar mijnwerker. Nu is men moslim en/of Turk. Want, de meeste Turken zijn ook moslim, schrijft Hert (2000, p. 461). De culturele historie van *Muslims* en *Nederland* wil ik dus betrekken op de beeldvorming over Turken. Door de economische, sociale en politieke evolutie zijn veel migranten afhankelijk geworden van een vervangingsinkomen. Het gevolg daarvan is dat ze als vreemdeling en ongeschoolde arbeider vaak dubbel gediscrimineerd worden en daardoor is participatie in de maatschappij sterk afgenomen. De Nederlandse maatschappij zendt een negatief spiegelbeeld uit, waardoor de Turken meer aangewezen zijn op hun eigen Turkse bevolking. Zo raken ze meer en meer op zichzelf en gesloten besluit Hert (2000, p. 460). De culturele identiteit van de Turkse mensen moet erkenning krijgen van de Nederlandse samenleving. Net zoals de Chinese allochtonen erkenning krijgen om hun eten en hun feesten, moeten de Turkse allochtonen erkenning krijgen. Dit kan gebeuren door de politieke aandacht, maar ook door het onderwijs en de media, schrijft Beheydt (1996, p. 29).

De Turkse bevolking is niet het enige wat veranderd is in de Nederlandse samenleving. Ook de internationalisering van de media en de Europese Unie, waardoor grenzen tussen landen vaag worden, zorgen voor een groeiende multiculturaliteit. Dit zou een verrijking kunnen zijn voor de Nederlandse cultuur, zegt Beheydt. Prof. Dr. L. Beheydt is hoogleraar Neerlandistiek aan de Université Catholique de Louvain-la-Neuve. In het voorjaar van 1995 is hij door het Algemeen Nederlands Verbond benoemd tot bijzonder hoogleraar Cultuur der Nederlanden aan de Universiteit van Amsterdam (1996, p. 32). Beheydt is van mening racisme en vreemdelingenhaat symptomen zijn van eigen culturele onzekerheid. *“Wie zichzelf slechts kan identificeren als niet-zwart, niet-moslim, niet-Turk, heeft een pover zelfbeeld en hem rest niets anders dan zich af te zetten tegen wat hij rondom zich als een bedreiging ervaart.”* - Beheydt (1996, p. 31)

WAAROM IS ONS BEELD ZOALS HET IS?

Wanneer ik uit deze rijke historie conclusies ga trekken, zal ik waarschijnlijk nooit een compleet beeld kunnen vormen. De historie van de Turkse mensen in Nederland is namelijk nog veel rijker dan ik beschreven heb. Ik had nog kunnen schrijven over de achtste eeuw en heb waarschijnlijk nog tal van onderwerpen niet goed belicht. Misschien zijn er aspecten in de Turkse cultuur die ik niet goed heb onderschreven. Ik ben van mening dat ik niet alles zal kunnen beschrijven, omdat dit onderwerp daarvoor te groot is. Daarnaast is het vooral belangrijk voor mijn afstudeeronderzoek hoe de Nederlandse cultuur zich een beeld gevormd heeft over de bevolkingsgroep. Het zou ontzettend interessant zijn om dit ook vice versa te onderzoeken, maar daar heb ik nu geen ruimte voor. Wat ik wil proberen is algemene conclusies te trekken uit dit onderdeel.

De Turken en Nederlanders zijn al lang met elkaar verweven. Al lang geleden maakten de Turkse en Nederlandse bevolking contact met elkaar. Waar het beeld eerst heel positief en mysterieus was, is er op een gegeven moment een omslag gekomen.

Een beeld van een cultuur kan goed worden vervormd door belangrijke personen in een samenleving. Als politieke leiders opstaan en zich negatief uitspreken over een andere culturele groep, zal de samenleving hier ook op reageren. Vooral politieke leiders zijn belangrijk; zij worden namelijk ook uitgebreid besproken in de media. Zo kunnen politieke leiders bijvoorbeeld snel in het nieuws komen door uitspraken die zij doen. Een culturele groep in Nederland kan hier op twee manieren op reageren. Ze kunnen hiertegen gaan ‘vechten’ en het beeld proberen te veranderen. Een andere reactie is dat de groep zich verder afsluit van de gastmaatschappij. Daardoor wordt het contact nog minder en zal de beeldvorming nog meer versterkt worden. Juist de tweede reactie zal waarschijnlijk de meest negatieve zijn, omdat deze ervoor zorgt dat een negatief beeld niet meer veranderd zal worden. Door contact in de samenleving en door openheid van deze samenleving kan een negatief beeld veranderd worden in een positief beeld.

CONCLUSIE

Een allochtoon is iemand die geen Nederlandse nationaliteit heeft, een ander geboorteland heeft of van wie de ouders een ander geboorteland hebben. Er is onderscheid tussen de eerstegeneratieallochtonen en tweedegeneratieallochtonen. Daarnaast is er nog een derde generatie, die als autochtoon wordt gezien. Er zijn in Nederland 3,5 miljoen allochtonen. Het grootste deel hiervan is niet-westers. De Turkse allochtonen zijn in ons land als grootste groep vertegenwoordigd. De eerste generatie Turkse immigranten is als arbeidsmigrant naar Nederland gekomen in 1964. Maar ook voor die tijd is Nederland al in contact geweest met Turkije. Zelfs in de achttiende eeuw was er al een samenwerking met Turkije. Voor 1960 kwam de beeldvorming vooral tot stand door zendingsmissies en missionaire ontmoetingen. Na 1960 vindt er een verschuiving in de beeldvorming plaats. Het sprookjesbeeld van de Oosterse wereld werd geneutraliseerd. In de jaren negentig verandert het beeld van de Turkse bevolking helemaal en wordt het een stuk negatiever. Bolkestein, Pim Fortuyn, Bush, Geert Wilders, (de moord op) Theo van Gogh, Ayan Hirs Ali hebben een grote rol gespeeld in de verschuiving van dit beeld. Door veranderingen van economische, sociale en politieke aard is de Turkse groep afhankelijk geworden van een vervangingsinkomen. Daardoor worden ze dubbel gediscrimineerd en is de participatie in de Nederlandse maatschappij sterk afgenomen. Zo raken ze meer en meer op zichzelf en gesloten. Ook de eigen culturele onzekerheid kan voor racisme zorgen.

Een beeld van een cultuur kan goed worden vervormd door belangrijke personen in een samenleving. Zij worden gehoord door de media. Een culturele groep in Nederland kan hier op twee manieren op reageren. Ze kunnen hiertegen gaan 'vechten' en het beeld proberen te veranderen. Een andere reactie is dat de groep zich verder afsluit van de gastmaatschappij. Daardoor wordt het contact nog minder en zal de beeldvorming nog meer versterkt worden. Juist de tweede reactie zal waarschijnlijk de meest negatieve zijn, omdat deze ervoor zorgt dat een negatief beeld niet meer veranderd wordt. Door contact in de samenleving en door openheid van deze samenleving kan een negatief beeld veranderd worden in een positief beeld.

6. CONCLUSIE LITERATUURDEEL

Natuurlijk kan ik nu nog geen antwoord geven op de hoofdvraag. Hiervoor moet ik nog een praktijkonderzoek doen. Wel heb ik al veel literatuuronderzoek gedaan. Hiervoor heb ik al diverse dingen onderzocht, die ik ook ga meenemen voor mijn praktijk onderdeel.

Wat is het beeld van autochtone Nederlandse basisschoolleerlingen in de leeftijd van elf jaar over allochtone Nederlandse bevolkingsgroepen?

Mijn literatuuronderzoek is op drie manieren ingegaan op bovenstaande hoofdvraag. Als eerste heb ik gekeken welke beeldvormers voor een beeld zorgen. Dit heb ik voornamelijk aan de hand van het model van Bronfenbrenner gedaan. In zijn theorie gaat het voornamelijk erom wie in welke mate invloed hebben op het ontstaan van een beeld. Microsystemen staan het dichtst bij een kind, dus zullen de meeste invloed hebben, maar ook de maatschappij heeft invloed. In deze groepen hebben we een sociale identiteit. Daarnaast is er een individuele identiteit. Door het uiterlijk ontstaat ook vaak een beeld van een persoon. De uiterlijke kenmerken van een persoon zorgen er bij ons voor dat we conclusies trekken over het innerlijk van een persoon. Dit wordt ook wel 'Quick and dirty' genoemd. Ook media hebben een grote invloed op ons denken. Zij zijn belangrijke beeldvormers in een democratisch land, omdat wij vrij zijn om onze mening te uiten.

Als tweede ben ik ingegaan op de leeftijd wanneer kinderen zich een beeld vormen van een ander persoon en een andere cultuur. Dit heb ik aan de hand van Erikson (beïnvloed door Freud) en Kohlberg (beïnvloed door Piaget) gedaan. Beiden hebben fases in de ontwikkeling van een mens onderscheiden. Volgens Erikson ben je in eerste instantie egocentrisch ingesteld en verandert dit wanneer een kind naar school gaat. Daar leren kinderen sociale vaardigheden aan en worden ze minder op zichzelf gericht. Kohlberg vult aan dat de morele ontwikkeling na het negende levensjaar verandert. In deze tijd worden ze conventioneel en ontwikkelen ze empathie voor een ander.

Als laatste ben ik aan de hand van één cultuur op zoek gegaan naar hoe een beeld ontstaat in een samenleving. Ik heb hiervoor de Turkse cultuur gekozen, omdat dit de grootste niet-westerse groep is in de Nederlandse samenleving. Daarnaast is de Turkse cultuur een cultuur die in de Nederlandse samenleving uitgebreid in het nieuws komt. Door het bestuderen van deze cultuur ben ik tot de conclusie gekomen dat een politiek leider een land erg kan beïnvloeden. Een politiek leider is interessant voor de media (beeldvormers) en leidt daarnaast een land. Wanneer meerdere politieke leiders zich negatief uitspreken over een cultuur, vervormt het beeld van een cultuur. Wanneer een cultuur zich terugtrekt en gesloten wordt, zal dit ervoor zorgen dat het beeld niet veranderd, maar juist versterkt wordt.

7. OPZET PRAKTIJKONDERZOEK

In dit hoofdstuk wil ik u uitleggen hoe mijn praktijkonderzoek tot stand is gekomen. Welke keuzes heb ik gemaakt en waarom heb ik deze gemaakt? Ik vertel u hoe de enquête is gemaakt en de scholen zijn benaderd. Ook geef ik u informatie over de grootte van mijn onderzoeksgroep die ik nodig heb voor mijn survey en mijn case study.

De scholen

Als eerste heb ik een mail gestuurd naar diverse scholen in de regio Zuid-Holland-Zuid. Deze scholen heb ik allemaal benaderd, met daarin de vraag of ik bij hen mocht komen voor een onderzoek. Zie voor een overzicht van deze scholen bijlage 8.

In mijn onderzoek heb ik me beperkt tot de regio Zuid-Holland-Zuid. In deze regio staat mijn eigen stageschool, maar daarnaast is deze regio ook interessant. In deze regio staan veel scholen die uit overtuiging christelijk zijn. Daarmee bedoel ik, dat de leerkrachten over het algemeen zelf een christelijke visie hebben. Daarmee staan zij ook achter de visie van de school. Dit wil niet zeggen dat dit op scholen buiten de regio Zuid-Holland-Zuid niet zo is of dat de scholen in Zuid-Holland-Zuid alleen maar christelijk zijn en zich daardoor boven andere christelijke scholen zouden verheffen. Ik denk echter dat het voor een christelijke school in de stad lastiger kan zijn om een christelijke visie te blijven aanhouden, wanneer de leerling populatie of leerkrachtpopulatie veranderd. Daarnaast is de regio Zuid-Holland-Zuid ook dicht gelegen tegen de Randstad. Er is een diversiteit in culturen en er is kennis van de multiculturele samenleving. Deze twee aspecten zocht ik voor het praktijkgedeelte van mijn afstudeeronderzoek.

De e-mail

De mail die ik in de eerste week van mijn onderzoek heb verstuurd, kunt u vinden in bijlage 9. Aan het einde van die week heb ik gebeld en met alle scholen een afspraak gemaakt. Uiteindelijk heb ik met zes scholen een definitieve afspraak kunnen maken. Totaal hebben 162 leerlingen de enquête ingevuld.

De enquête

Bij het maken van mijn enquête heb ik gebruikgemaakt van een reeds bestaande enquête. Deze enquête is gemaakt door Myrthe Kelder (2012) voor haar afstudeeronderzoek *“Hoofddoekjes, kebab of minaretten?! – een onderzoek naar beeldvorming onder autochtone Nederlandse jongeren over moslims en islam.”* Myrthe Kelder is in haar afstudeerproces begeleid door prof. Dr. Cock Bakker, theoloog, onderwijskundige profileringshoogleraar 'Didactiek van Levensbeschouwelijke vorming'. Zij heeft haar onderzoek gehouden onder jongeren en zich daarbij vooral gericht op de groep Moslims en de Islam. Nu ben ik in mijn onderzoek voornamelijk bezig geweest met wat de beeldvorming van kinderen is. Ik ben benieuwd naar wat zij vinden van de multiculturele samenleving. De enquête die Myrthe Kelder heeft gemaakt was echter van een dusdanig hoge kwaliteit dat ik deze graag wilde gebruiken voor mijn eigen onderzoek. Samen met Drs. N.D. Bos heb ik gekeken naar de validiteit en betrouwbaarheid van deze test. Daarna heb ik de test aangepast aan het niveau van de jongere kinderen en naar de validiteit die ik wilde hebben. Ik ben namelijk in mijn onderzoek niet zo zeer geïnteresseerd in het godsdienstige aspect. De enquêtes zijn gestructureerd van aard.

De uitvoering

Op meerdere dagen ben ik naar de scholen geweest. Daar kreeg ik bij alle scholen de volledige vrijheid. Als eerste mocht ik mijzelf en het doel van mijn onderzoek uitleggen. Daarna lasen we met elkaar de bovenste regels van de enquête. Zie bijlage 10 voor mijn enquête. Daarin werden de twee belangrijkste begrippen uitgelegd. De kinderen mochten daarna zelfstandig aan de slag. Ze mochten het derde blad niet omslaan voordat ze de eerste twee bladen af hadden. Daar heb ik streng op gelet, omdat dit anders hun keuzes kon beïnvloeden. Als alle vragen ingevuld waren door de leerlingen, heb ik steeds drie leerlingen meegenomen naar een rustige plek. Ik heb met hen een dieper interview gehouden en als leidraad de zojuist ingevulde enquête aangehouden. Daardoor kon ik nog meer inzicht krijgen op wat de beweegredenen van de kinderen waren.

De interviews

De scholen wisten van tevoren dat ik graag een interview wilde met de leerlingen. In de introductie heb ik de kinderen gevraagd of ik dit gesprek op mocht nemen. Dit om de antwoorden zo nauwkeurig mogelijk te verwoorden. Daarna heb ik de kinderen verteld waarom ik hen graag nog wilde spreken. Ze hadden nu de antwoorden opgeschreven, maar ik wilde graag de reden weten waarom. Ik vroeg de leerlingen waarom ze een groep hadden opgeschreven, maar ook wat ze daar van vonden. Kenden ze veel mensen uit verschillende buitenlandse groepen? Deze heb ik niet laten accorderen, omdat de interviews met leerlingen waren en de anonimiteit gewaarborgd moest blijven.

Het spreekt vanzelf dat ik de leiding heb gehad bij dit gesprek. Ik heb de leerlingen geprobeerd zoveel mogelijk op elkaar te reageren. Daarmee kon ik kijken of de mening van een leerling op zichzelf stond of breder werd gedragen. Zelf ben ik zo neutraal mogelijk gebleven. Elke keer heb ik van tevoren gezegd: Het maakt niet uit dat je een ander antwoord hebt dan de andere mensen, het ligt aan wat jij hebt meegemaakt. Het zijn jouw ervaringen en het is jouw verhaal. Ik heb in de interviews zoveel mogelijk verdiepende vragengesteld, omdat ik de eerste antwoorden van deze leerlingen al had.

Survey aantallen

In 2011/2012 gingen in totaal 1.517.476 leerlingen naar scholen in het reguliere basisonderwijs. Hiervan waren 188.902 leerlingen 11 jaar. Dit is de leeftijd die de meeste groep 7 leerlingen nu hebben. Totaal is dit 12,45%. Dit is de categorie die ik wil onderzoeken (CBS; 2012).

Van het totaal aantal leerlingen in 2011/2012 gingen 377.400 leerlingen naar een protestants christelijke school (24,87%). Uitgaande van de bovenstaande beredenering zal 46.986 leerlingen hiervan in de leeftijd van 11 jaar zijn.

Ik doe niet onderzoek naar de leerlingen in héél Nederland, maar naar de leerlingen van Zuid-Holland-Zuid(z.d.). Zoals op de site www.regiozhz.nl vermeld staat, maken 19 gemeenten deel uit van deze Regio. In deze 19 gemeenten zijn er totaal 46.859 leerlingen die naar school gaan, waaronder 5.828 leerlingen van 11 jaar. Totaal is dit 12,44%. Uitgaande van de bovenstaande berekeningen zal ongeveer 24,87% naar een protestants christelijke school gaan; dit zijn 1.449 leerlingen(CBS; oktober 2012).

Dit is een berekening die ik heb gemaakt om het aantal enquêtes dat ik moet afnemen te berekenen. Via <http://www.journalinks.be/steekproef/> heb ik berekend hoe groot mijn steekproefgrootte moet zijn. Voor een betrouwbaarheidsmarge van 95% en een foutenmarge van 7,5% heb ik een steekproefgrootte van 153 nodig. Echter, wil ik maar een foutenmarge van 5% hebben, dan zou mijn steekproefgrootte 304 moeten zijn (Raosoft, Inc.; z.d.). Dit is de reden dat ik naast enquêtes ook diepte-interviews heb gedaan, daardoor kan mijn foutenmarge groter zijn dan 5%. Een foutenmarge boven de 10% is niet aan te raden, schrijft surveymonkey(2013).

Case Study

Voor het tweede deel heb ik mijn onderzoek aangevuld met interviews. Dit is ook beschrijvend gedaan. Ik heb onderzocht naar wat nu precies het beeld is. Daarvoor heb ik leerlingen bevraagd op de keuzes die zij gemaakt hebben. Dit is kwalitatief onderzoek. Het aantal interviews wat gehouden moet worden is 6, zo staat beschreven in Leidraad 3. Ik heb zes scholen bezocht en in die zes scholen elk met drie leerlingen een interview gehouden. In totaal kom ik op achttien interviews uit, dus valt dit in de juiste aantallen. De interviews zijn semigestructureerd.

De verwerking

De resultaten heb ik anoniem verwerkt. De leerlingen hebben niet hun naam op hoeven schrijven. De enige gegevens die ik van de leerlingen vroeg, waren man/vrouw en de eerste letter op te schrijven van de school waar ze op zaten. De resultaten van het onderzoek worden wel terug gerapporteerd naar de scholen. De scholen die wilden meewerken aan het onderzoek, wilden dit ook graag.

8. UITKOMSTEN PRAKTIJKONDERZOEK

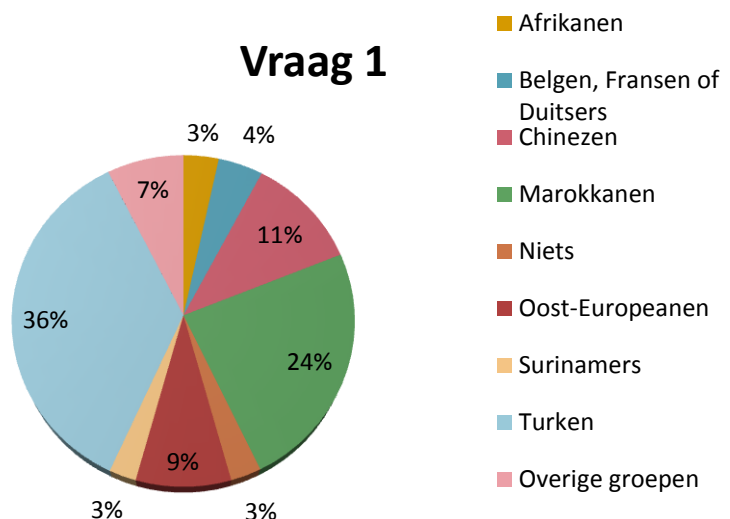
In dit hoofdstuk wil ik u de volgende uitkomsten geven van mijn praktijkonderzoek. In het vorige hoofdstuk heeft u een uitleg gekregen hoe de enquête tot stand is gekomen en hoe ik dit verwerkt heb. Ik wil u in dit hoofdstuk eerst een uitkomst van een vraag laten zien. Daarna wil ik u meenemen in de antwoorden die de leerlingen in de interviews hebben gegeven. In de interviews heb ik naar een onderbouwing gezocht.

Zoals ook in het vorige hoofdstuk beschreven staat, heb ik met de kinderen de uitleg gelezen voordat ze met de test startten. Hierin heb ik twee begrippen beschreven. Omdat de kinderen die aan het onderzoek hebben meegewerkt maximaal 11 jaar zijn, heb ik gekozen om onderstaande definitie te hanteren. Wanneer ik voor de enquêtes de juiste definities (bijvoorbeeld allochtonen en autochtonen) zou hebben gebruikt, is het voor kinderen in deze leeftijdscategorie misschien niet duidelijk en zou dit een grote invloed hebben op de resultaten van mijn onderzoek. De mogelijkheid bestaat dat kinderen de definities niet begrijpen en daardoor ook de vragen niet kunnen beantwoorden, terwijl zij wel een mening hebben over dit onderwerp. De inleiding van de enquête die ik heb afgenomen, is als volgt omschreven:

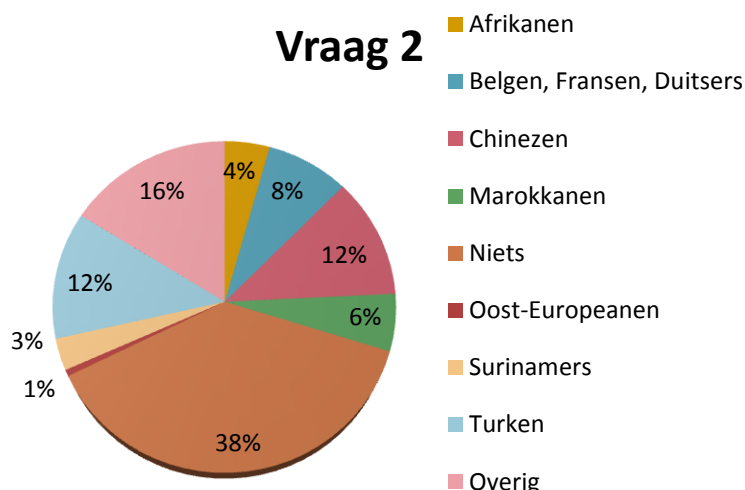
*“Er zijn veel verschillende groepen mensen in Nederland. Deze groepen zijn anders omdat ze bijvoorbeeld oorspronkelijk uit een ander land komen of een bepaalde godsdienst hebben. In deze test gaat het over deze groepen. Als we het hebben over **Nederlanders**, bedoelen we mensen die in Nederland geboren zijn (en hun ouders en grootouders). Als we het hebben over **buitenlanders**, bedoelen we mensen die niet in Nederland geboren zijn (en hun ouders en grootouders ook niet).”*

Vraag 1. Noem twee groepen buitenlanders die in Nederland wonen.

De kinderen kunnen hierbij alle mogelijke antwoorden geven. Met deze vraag wil ik onderzoeken of de kinderen überhaupt wel groepen buitenlanders kennen. Dat is het geval. De kinderen mogen elk twee groepen noemen. Daarvan noemt 36% van de geënquêteerden Turkse mensen. 24% van alle genoemde groepen is de Marokkaanse groep. Deze twee groepen zorgen al voor 60% van alle stemmen. De derde opvolgende groep is de groep Chinezen. Zij zorgen voor 11% van de stemmen. Oost-Europese mensen zoals Polen en Roemenen worden door sommigen (9%) genoemd. De laatste twintig procent wordt gevuld door de overige groepen. Onder de term ‘Overige groepen’ versta ik bijvoorbeeld mensen met een herkomst uit Italië, Amerika of Hongarije. Deze kinderen noemen deze groepen, omdat ze bijvoorbeeld iemand kennen die juist uit dit land komt. Een klein percentage kan geen antwoord geven op deze vraag of kan maar één groep noemen. Bijzonder is de lage uitkomst voor de groepen Belgen, Fransen of Duitsers. Dit zijn landen die in de nabijheid van Nederland zijn gesitueerd. Voor de geënquêteerde kinderen is deze doelgroep blijkbaar niet synoniem met buitenlanders. Bij het woord buitenlanders wordt direct een koppeling gelegd met de groep Marokkanen en Turken.

Vraag 2

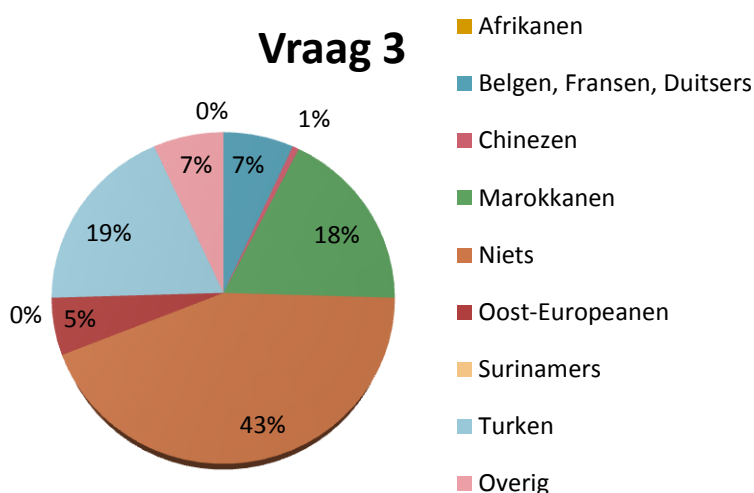

Vraag 2. Is er een groep buitenlanders die jij leuk vindt?

Hierbij mogen de kinderen één antwoord geven. De grootste groep heeft hier geantwoord met 'niets'. Zij kunnen geen specifieke groep benoemen. De grootste groep die daarna is genoemd, is 'overige groepen'. De geënquêteerden noemen (net als bij vraag 1) veel bevolkingsgroepen op die bijvoorbeeld van Italiaanse, Hongaarse, Japanse of Spaanse afkomst zijn. Er is binnen deze keuzes niet een dusdanig grote groep die apart benoemd kan worden. De conclusie bij deze vraag is dat de spreiding in de antwoorden erg groot

is. Kinderen die de enquête hebben ingevuld leggen geen verband tussen het woord 'leuk' en het woord 'buitenlanders'. De Turkse en Chinese bevolkingsgroepen worden het meest genoemd, beide met 12%. Opvallend is dat hetzelfde percentage kinderen die de Chinese doelgroep noemt (zie vraag 1) gelijk is aan het percentage, dat deze doelgroep ook leuk vindt. Uit de verdiepvragen werd duidelijk dat in veel gevallen een verband gelegd werd met *de afhaalchinese*. Deze doelgroep wordt als positief ervaren. Oost-Europaanse mensen worden het minst genoemd (1%).

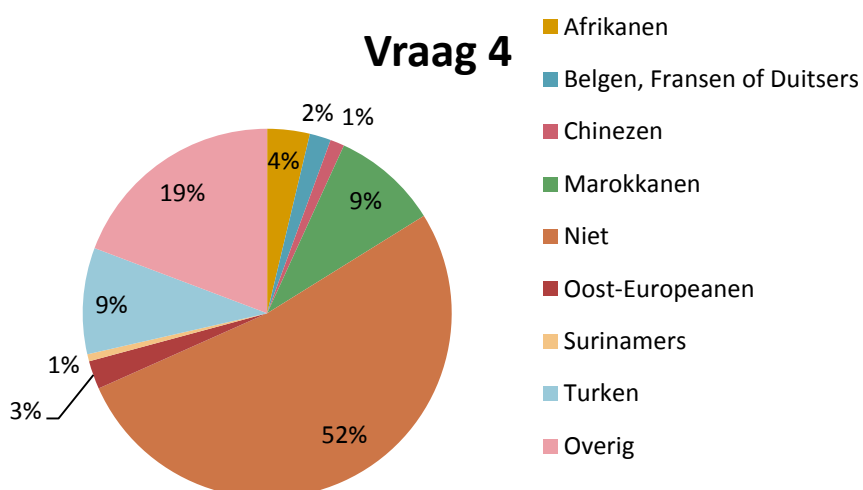
Vraag 3

Vraag 3. Is er een groep buitenlanders die jij niet leuk vindt?

Op deze vraag antwoorden veel mensen negatief. 43% van de mensen heeft op deze vraag geen antwoord gegeven. Turkse mensen zijn met 19% de grootste groep die genoemd worden, daarna de Marokkaanse bevolkingsgroep (18%). Waar de meningen bij vraag 2 meer verdeeld zijn, is dit nu minder het geval. 7% van alle antwoorden bevat een antwoord die onder de categorie 'Overig' valt. Kinderen zijn bij deze vraag veel meer uitgesproken dan bij de voorgaande vraag. Een voorzichtige conclusie is ook hier aan de orde: buitenlanders die niet leuk zijn kunnen vaker benoemd worden dan buitenlanders die wel leuk zijn.

Vraag 4

Vraag 4. Praat jij wel eens met andere mensen over Nederlanders en buitenlanders? Zo ja, over welke groep praat je dan?

Zoals te zien is in het cirkeldiagram, geeft 52% aan dat

zij niet over Nederlanders en buitenlandse groepen praten. Dit is meer dan de helft. Daarnaast geeft een aantal personen aan alleen over Nederlanders te praten. Deze antwoorden zijn weergegeven in de categorie *overig*. Over buitenlandse groepen wordt minder gepraat. Wanneer dit wel gebeurt, wordt het meest over Turken of Marokkanen gesproken.

Vraag 5. Bij welke groep hoor jij?

Een belangrijke vraag in deze enquête is bij welke groep de kinderen zelf horen. De meeste kinderen geven aan dat ze zichzelf onder de Nederlandse groep scharen. 94% van de kinderen heeft Nederlander ingevuld. Onder de groep deelnemers gaf ongeveer 5% aan dat ze bij een andere groep horen. 2% gaf geen antwoord. Het overgrote deel van de deelnemers geeft dus aan dat ze bij de Nederlandse groep horen.

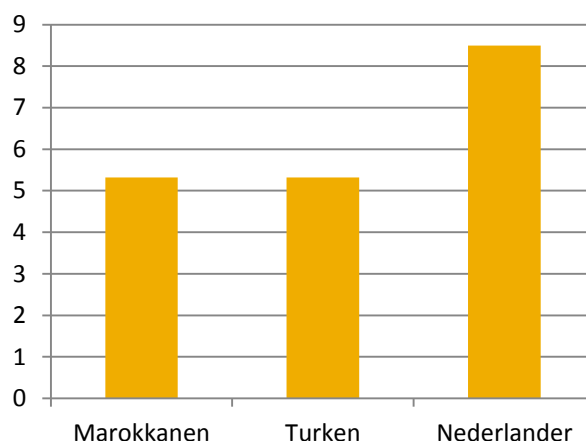
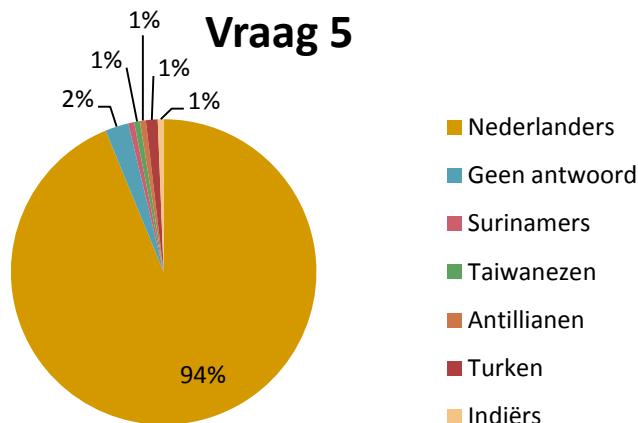
Vraag 6. Wat voor cijfer geef jij deze groepen?

De kinderen hebben de eerste 5 vragen op het ene blad gemaakt. Vraag 6 tot en met 10 zijn door de kinderen op een ander blad gemaakt. De kinderen hebben deze vragen niet vooraf gezien. Deze aanvullende vragen gaan over drie groepen die in Nederland wonen; Marokkanen, Turken en Nederlanders. Ik heb voor deze groepen gekozen, omdat ik tijdens mijn literatuurstudie ook op deze groep ben ingegaan.

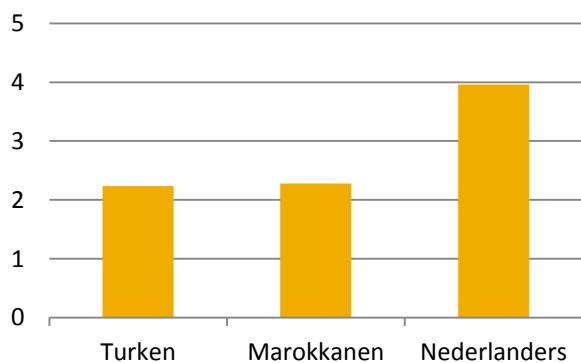
In deze eerste vraag werd de deelnemers gevraagd om een cijfer te geven. Wat voor cijfer geef jij de groepen? De Marokkaanse en Turkse groepen krijgen allebei het gemiddelde cijfer 5,3. De Nederlandse groep krijgt een 8,5. Dit is een verschil van 3,2 punten. De groepen Marokkanen en Turken scoren geen voldoende en duidelijk lager dan de categorie Nederlanders.

Vraag 7. Hoeveel vertrouwen heb jij in de groepen?

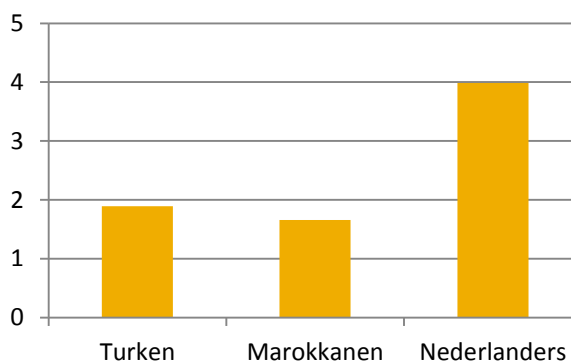
Op een schaal van 1 tot 5 moesten de kinderen aangeven in hoeverre zij vertrouwen hadden in de groepen. Ook daar zien we verschillen, maar het verschil tussen Turks en Marokkaans is miniem. Turken krijgen een 2,24 en Marokkanen gemiddeld een 2,28. Nederlanders krijgen een 3,96.

Vertrouwen

Contact

Op de vraag of er veel contact is met deze groepen, wordt er verschillend geantwoord. Er wordt veel contact gemaakt met de Nederlandse bevolkingsgroep. Dit is te verklaren door vraag 4. De meeste mensen van de Nederlandse bevolkingsgroep zullen ook veel contact hebben met deze groep, bijvoorbeeld binnen hun gezin. Daarnaast geven de kinderen aan dat ze zelden contact hebben met de Turkse bevolkingsgroep (1, 89). Zie grafiek. Ook met de Marokkaanse bevolkingsgroep is er zelden contact (1,66). Hierbij stond 1 gelijk aan *nooit*, 2 gelijk aan *zelden*, 3 gelijk aan *soms*, 4 gelijk aan *vaak*.

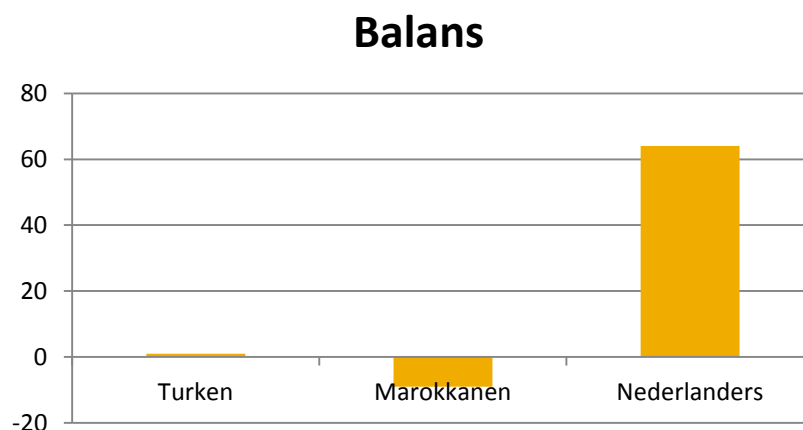
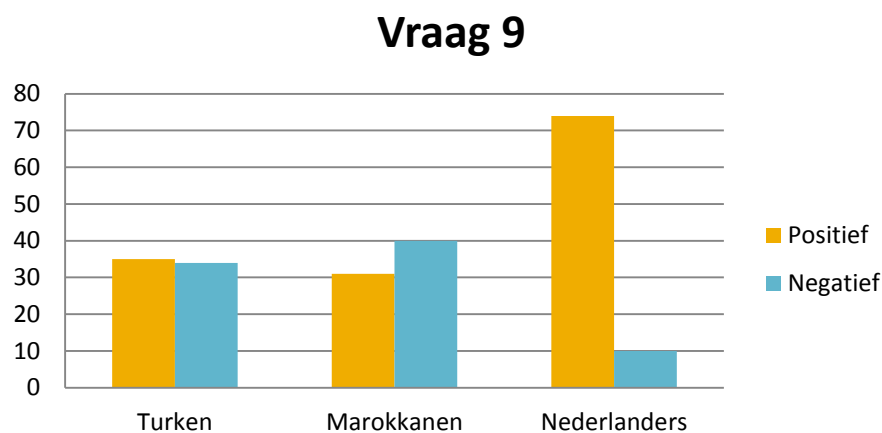
Vraag 9.

De kinderen kunnen bij deze vraag eigenschappen toekennen aan de verschillende groepen. Er zijn acht eigenschappen die de kinderen kunnen toekennen aan de drie verschillende groepen. Er zijn vier positieve eigenschappen en vier negatieve eigenschappen. Positief zijn de eigenschappen *gezellig*, *vriendelijk*, *intelligent* en *hard werkend*. De eigenschappen die een negatieve uitleg hebben, zijn de eigenschappen *langzaam*, *agressief*, *arrogant* en *onbeleefd*.

De kinderen kunnen alle eigenschappen invullen bij alle groepen. Ze kunnen dus bijvoorbeeld het begrip 'gezellig' bij alle groepen invullen, wanneer zij alle groepen als gezellig ervaren. Ze kunnen ook niets invullen, wanneer zij geen van de groepen als gezellig ervaren. In de enquête staan deze begrippen (negatief en positief) in willekeurige volgorde. Tijdens de verwerking heb ik de negatieve en positieve begrippen gegroepeerd. Kinderen in deze leeftijdscategorie kunnen niet altijd aangeven of ze de betekenis weten van alle begrippen. Om verkeerde conclusies te vermijden, heb ik een aantal voorbeelden van de begrippen vooraf voorgelegd.

35% van de positieve begrippen en 34% van de negatieve begrippen worden gekozen bij de Turken. Wanneer we de balans opmaken (positief min negatief) houden we 1% over. Bij de Marokkanen wordt 31% van de positieve begrippen en 40% van de negatieve begrippen ingevuld. Als ik voor deze groep ook de balans opmaken, zien we een uiteindelijk percentage van 9% aan de negatieve kant. Als laatste is de groep Nederlanders aan de beurt. 74% van de positieve begrippen is ingevoerd. Aan de andere zijde ziet u ook dat 10% van de negatieve begrippen zijn gelinkt aan de Nederlandse bevolkingsgroep. Wanneer we dit negatieve percentage van het positieve percentage aftrekken houden we 64 procent over.

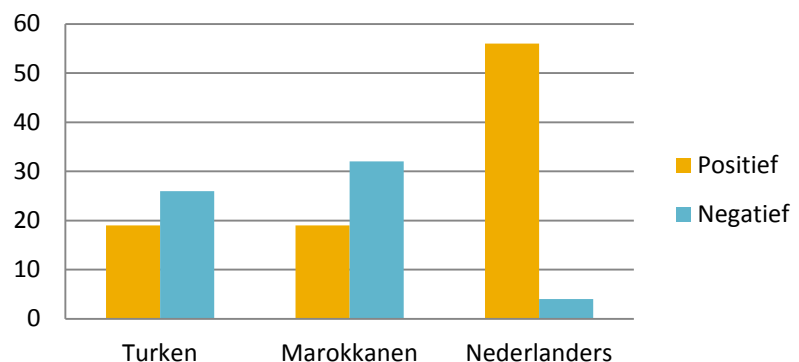
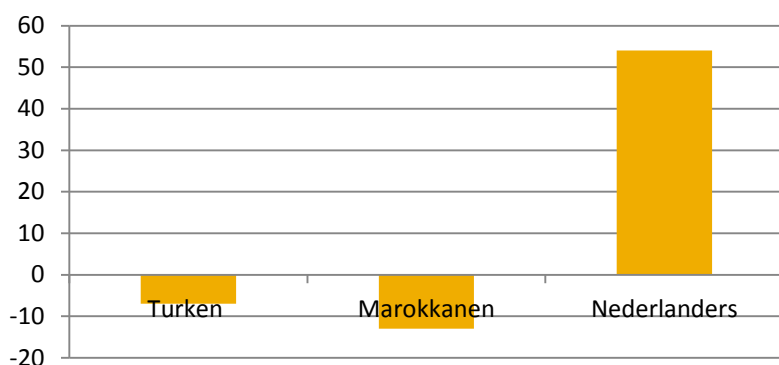
Waar de Nederlandse bevolkingsgroep op 64 procent positief eindigt, zijn de andere groepen beduidend lager. De Turkse groep eindigt op 1 procent en de Marokkaanse groep wordt zelfs meer negatief dan positief benoemd (-9%). Zie ook de grafiek.

Vraag 10.

De laatste vraag heeft dezelfde opbouw als vraag 9. De kinderen hebben een aantal die zij mogen invullen bij de verschillende groepen. Positieve gevoelens zijn *blij, enthousiast, waardering en bewondering*. Negatieve gevoelens zijn *bang, boos, minachting en ongemakkelijk*. Ook hier mogen de kinderen bij alle groepen 'blij' invullen, wanneer zij vinden dat ze blij worden van alle groepen. Ze kunnen dit gevoel ook bij geen van de groepen aangeven wanneer zij deze gevoelens niet hebben. Het opvallende verschil bij deze vraag ten opzichte van vraag 9, is dat op deze vraag minder respons is gekomen. Een aantal deelnemers heeft bij deze vragen geen antwoord gegeven. De Turkse en Marokkaanse bevolkingsgroep krijgt 19% van alle mogelijke positieve gevoelens. Daartegenover heeft respectievelijk 26% en 32% negatieve gevoelens voor deze groepen. Bij de Nederlandse groep heeft 56% positieve gevoelens en 4% negatieve gevoelens.

Wanneer ik bij deze groepen ook een balans maak, krijg ik het volgende beeld. Net als bij vraag 9, laat dit beeld ook een duidelijk verschil zien tussen de Nederlandse groep en de andere groepen. De Marokkaanse groep wordt het minst positief beoordeeld, ook als ik de andere grafiek erbij neem.

Vraag 10**Balans****Bijzonderheden nader onderzocht**

Per vraag heb ik u laten zien wat de uitkomsten zijn. Naast kwantitatief onderzoek heb ik echter ook kwalitatief onderzoek gedaan. Zoals u al in de enquête zelf kunt zien, heb ik de leerlingen elke keer gevraagd waarom ze dit antwoord ingevuld hadden. Zo kan ik niet alleen te weten komen wat het beeld is van de leerlingen op de multiculturele samenleving maar ook waarom dit zo is.

Als eerste wil ik dieper ingaan op vraag één tot en met vijf. Deze vragen zijn gesteld om inzicht te krijgen in het algemene beeld van deze kinderen op de multiculturele samenleving. Hoewel alle vragen even belangrijk zijn, zijn er bepaalde bijzonderheden te noemen. De groep geënquêteerden is vrijwel helemaal autochtoon. Op zes kinderen na (en vier kinderen die niets invulden) geven alle kinderen aan zichzelf tot de groep Nederlanders te scharen. Daarnaast is het opvallend dat de groep Turken en Marokkanen al in eerste instantie wordt genoemd. Ik heb de leerlingen gevraagd waarom ze die groepen juist hadden ingevuld. Sommige kinderen antwoordden dat ze die groepen juist het beste kenden. Ze kwamen Marokkaanse en Turkse groepen tegen op de voetbal. Een jongen antwoordde dat hij samen met een Turks jongetje op muziekles zat. Een andere jongen vertelde over de buurt waar hij woont. Dit was een wijk waar veel Turken en Marokkanen wonen. In een klas zaten een jongen en meisje met een Turkse achtergrond. Toch zorgde dit niet voor een hoger percentage ten opzichte van het totale gemiddelde.

De meeste geïnterviewden kenden geen Turkse of Marokkaanse mensen. 7 geïnterviewden kenden één van deze groepen persoonlijk, de andere 11 niet. Er waren ook veel kinderen die antwoordden in de enquête dat ze deze *mensen wel eens op straat zagen lopen* of op het *nieuws wel eens wat over hen hoorden*. Dit geldt ook voor de Chinese bevolkingsgroep.

Wat mij in vraag 2 en 3 ook opvalt, is het grote percentage dat geen antwoord kan geven op *leuk* of *niet leuk*. Bij beide is dit meer dan eenderde deel van alle antwoorden. Daarnaast kunt u zien dat bij vraag 2 een grotere diversiteit is in antwoorden. De kinderen verklaren dit zelf al voor een groot deel. Wanneer ze iemand kennen die uit een buitenlandse groep komt, kiezen ze voor die groep. Ofwel, wanneer ze ervaring hebben met een buitenlandse groep, zorgt dit meestal voor een positief beeld van de héle groep. Hieronder een aantal onderbouwingen van de keuzes die de geënquêteerden maakten.

Het zijn vrienden van mij (Marokkanen). Ik krijg les van een man (Belgen). Het is mijn tandarts (Belgen). Ik ken een meisje (Chinezen). Er zit iemand bij mij in de klas (Turken). De vriend van mijn nicht is Turks. Mijn neef is Marokkaans en hij is gewoon aardig. Het is de vriend van mijn juf (Molukkers). Ik heb in Afrika gewoond. Er woont familie van mij (Spanje).

Bij vraag 3 zijn de onderbouwingen heel anders van aard. De antwoorden zijn hier nauwelijks meer vanuit de eigen ervaring beschreven. Opvallend is ook dat veel kinderen de groep (die zij invullen) niet persoonlijk kennen. Toch kunnen ze wel onderbouwen waarom ze voor deze groep kiezen en negatief benaderen. Ze hebben dus al een beeld van een groep, terwijl ze er niet mee in aanraking komen. Ook hier wil ik u een aantal meningen laten zien. (Let wel, deze meningen zijn persoonlijk door de kinderen gegeven. Deze mening is niet direct synoniem voor de gehele groep. Het zijn een aantal voorbeelden van opmerkingen die gemaakt zijn.)

Ze kunnen vervelend zijn in het zwembad (Marokkanen). Ze zijn zo agressief en op tv bij ziekenhuisprogramma's zie je ook dat mensen een gebroken neus hebben door hen (Marokkanen). Ze maken veel ruzie in hun eigen land en nemen dit mee naar Nederland (Turken). Ze maken alles kapot (Turken). Ze zien er niet echt aardig uit en ze zeggen dat ze stelen (Polen).

Daarna komen vraag zes tot en met tien. Deze vragen zijn gericht op drie groepen binnen de Nederlandse samenleving. Ik heb juist voor de Turkse en Marokkaanse groepen gekozen, omdat die de grootste buitenlandse groepen zijn die in Nederland leven. Daarnaast heb ik binnen mijn literatuuronderzoek al aandacht besteed aan deze groepen.

Opvallend is bij alle uitslagen dat de Nederlandse groep veel positiever wordt beoordeeld. Dit valt te verklaren door vraag vijf. Vrijwel alle geënquêteerden geven aan bij de Nederlandse groep te horen. Als je zelf bij een groep hoort beoordeel je het kunnen van de groep vaak als veel positiever. Deze groep ken je beter, heb je meer affiniteit mee en past (over het algemeen) beter bij je. Toch is het verschil met de andere groepen erg groot. Hieronder alle vragen (met antwoorden) op een rijtje:

	Vraag 6 (schaal 1 – 10)	Vraag 7 (schaal 1-5)	Vraag 8 (schaal 1-4)	Vraag 9(balans)	Vraag 10(balans)
Turken	5,3	2,24	1,89	1%	-7%
Marokkanen	5,3	2,28	1,66	-9%	-14%
Nederlanders	8,5	3,96	4	64%	54%

Ik heb per vraag al een uitleg gegeven. Duidelijk is te zien dat de Nederlandse groep ver boven elk gemiddelde becijferd is. Het maakt niet uit over welk vlak dit gaat (vertrouwen, gevoel).

9. CONCLUSIE PRAKTIJKONDERZOEK

Na de weergave van mijn onderzoeksresultaten wil ik in dit hoofdstuk de conclusie formuleren. Ik heb per vraag al het een en ander geconcludeerd. Daarnaast heb ik dit aangevuld met onderbouwingen van geïnterviewde en/of geënquêteerde kinderen. Op basis van deze antwoorden wil ik de conclusie trekken. Deze conclusie vormt het antwoord op mijn onderzoeksvraag:

Wat is het beeld van autochtone Nederlandse basisschoolleerlingen in de leeftijd van elf jaar op allochtone Nederlandse bevolkingsgroepen?

Basisschoolleerlingen hebben een beeld van allochtone bevolkingsgroepen die in Nederland wonen. De kinderen noemen *Turken*, *Marokkanen*, *Chinezen* en *Oost-Europeanen* als de vier grootste groepen. Turken(36%) en Marokkanen(24%) zorgen samen voor 60% van alle genoemde stemmen. Autochtone Nederlandse basisschoolleerlingen zijn zich dus bewust van de andere groepen die ook in Nederland wonen. Deze onderzoeksgroep vindt het echter wel lastiger om een waardeoordeel toe te kennen aan allochtone Nederlandse bevolkingsgroepen. Op de vraag of ze een groep kunnen benoemen die ze wél of niet leuk vinden, kan ongeveer 40% geen antwoord geven. Wanneer de geënquêteerden een groep benoemen die ze leuk vinden, doen ze dit vaak omdat ze mensen uit deze groep persoonlijk kennen. Ofwel, wanneer ze ervaring hebben met één persoon uit een allochtone Nederlandse groep, zorgt dit meestal voor een positief beeld van de hele groep. Dit totaalbeeld is veel meer gespreid (zie grafiek). De grootste groepen die als positief worden gezien zijn *Chinezen* en *Turken*.

Wanneer kinderen kiezen voor een allochtone Nederlandse groep die ze niet leuk vinden, maken ze deze keuze vaak niet op grond van een persoonlijke ervaring. De geënquêteerden hebben een beeld van een groep, terwijl de meeste ondervraagden geen keuze maken op grond van een persoonlijke relatie. *Turken* en *Marokkanen* worden het meest als negatief aangegeven.

Wanneer ik dieper inga op de Turkse, Marokkaanse en Nederlandse bevolkingsgroep, tref ik meer verschillen. De geënquêteerden beoordelen Turkse en Marokkaanse groepen minder positief dan de andere. Zeker wanneer zij kenmerken en gevoelens toekennen zijn zij als enige positief over de Nederlandse groep. De autochtone Nederlandse basisschoolleerlingen hebben dus in sterke mate een goed beeld over zichzelf en in sterke mate een negatief beeld over de Turkse en Marokkaanse leerlingen.

10. DISCUSSIE

In deze discussie wil ik mijn theoriegedeelte en praktijkgedeelte naast elkaar leggen. Liggen de resultaten van mijn praktijkonderzoek in het verlengde met de bestaande ideeën en theorieën, of is er iets anders en nieuws uitgekomen? Wat heeft mijn onderzoek opgeleverd? Daarnaast wil ik evalueren op mijn onderzoek en wil ik vragen stellen voor mogelijke vervolgonderzoeken.

In mijn literatuurgedeelte heb ik beschreven dat kinderen vanaf hun negende levensjaar niet meer op zichzelf gericht zijn, maar ook op de ander. Ze ontwikkelen een beeld over de ander en dus ook over andere groepen. Dat deze leerlingen een beeld hebben over de multiculturele samenleving (en in het bijzonder over allochtone Nederlandse bevolkingsgroepen) ligt dus in het verlengde van mijn onderzoek. Vanaf het negende jaar ontwikkelt een kind ook empathie voor een ander kind.

Een kind vormt zich een beeld van andere allochtone Nederlandse groepen aan de hand van een aantal beeldvormers. Belangrijke beeldvormers zijn de omgeving (het eigen gezin en de buurt waar ze in leven) en de media. Juist aan de uitkomsten van mijn praktijkonderzoek zie je hoe belangrijk het is dat kinderen contact maken met andere allochtone Nederlandse groepen. Wanneer er een relatie is met een persoon uit een allochtone Nederlandse groep, wordt deze door het individu positief beoordeeld. Dus, wanneer deze leerlingen binnen hun schoolomgeving of buurt te maken hebben met allochtone Nederlandse groepen, zou dit het negatieve beeld moeten neutraliseren.

Het valt ook te verklaren dat de Nederlanders positiever beoordeeld zijn dan de Turken en Marokkanen. In de groepen *de maatschappij* en *de familie* hebben kinderen een sociale identiteit (bewustzijn van persoon tot een bepaalde groep te behoren). Daar meten ze zich aan en willen ze zich ook mee identificeren. Daarnaast geven veel kinderen aan weinig contact te hebben met Turkse of Marokkaanse groepen. Er is binnen deze onderzoeksgroep een duidelijke scheiding. Wanneer je deze groepen niet of weinig meemaakt in je naaste omgeving, zul je andere beeldvormers nodig hebben, bijvoorbeeld de media. Als Nederlandse, autochtone kinderen alleen door negatieve berichtgeving een beeld kunnen vormen over Turkse en Marokkaanse bevolkingsgroepen, zal dit beeld ook negatief zijn.

Dit alles ligt in het verlengde van eerdere opvattingen en onderzoeken. Toch is het beeld dat Nederlandse autochtone leerlingen hebben ten opzichte van de andere groepen wel nieuw. Myrthe Kelder deed eerder al onderzoek naar het beeld van jongeren op de Turkse en Marokkaanse groep, maar onder de basisschoolleerlingen is nog geen onderzoek gedaan naar het beeld op de allochtone Nederlandse groepen.

Zakelijke evaluatie

Punten van discussie zijn zeker te noemen. In het hoofdstuk *Psychologie* had ik voor honderden andere pedagogen kunnen kiezen. Er zijn ontzettend veel pedagogen die over de ontwikkeling van het kind hebben geschreven. Ik heb hierin een afweging moeten maken. Freud is een neuroloog die veel tegenstanders kent, omdat zijn theorie moeilijk bewijsbaar is. Hoewel ik Freud maar kort heb benoemd, heb ik me in het onderzoek wel (deels) gebaseerd op Eric Erikson. Hij heeft veel van Freuds theorie overgenomen. Ik heb deze theorie vergeleken met andere theorieën en zo een betrouwbaar antwoord kunnen vinden.

Een ander punt is mijn betrouwbaarheidswaarde. Ik heb kwantitatief en kwalitatief onderzoek gedaan. Dit is me erg goed bevallen, omdat ik zo een schat aan informatie had. Het is echter wel moeilijk om kwantitatief en kwalitatief onderzoek beide goed te verwerken. Daarom heb ik me bewust gericht op het kwantitatief onderzoek. Toch had ik nog meer informatie kunnen halen uit het kwalitatieve onderzoek dat ik heb gedaan. Bij de vragen 7 en 8 kon de onderzoeksgroep als laagste mogelijke cijfer een 1 invoeren. Wanneer ik opnieuw onderzoek zou doen, zou ik ook de keuzemogelijkheid 0 toevoegen. Wanneer kinderen nooit contact hebben, zou dit duidelijker naar voren komen.

Daarnaast zijn er onderzoekers die van mening zijn dat alleen door positieve vraagstelling een betrouwbaar antwoord te meten is. Ik heb ook gebruikgemaakt van negatieve vraagstelling (bij vraag 3). Hier heb ik juist heel veel aan gehad voor mijn onderzoek. In een vervolgonderzoek zou ik bij de afweging van mijn vragen rekening willen houden met deze mening.

Als laatste zou ik beter willen onderzoeken waar het beeld van deze leerlingen op gebaseerd is. Op dit moment heb ik hier nog geen totaalbeeld van gekregen. Kinderen weten zelf niet zo goed hoe ze bij een bepaalde gedachte komen. Dit is ook vrij logisch, want ik weet alleen door het onderzoek hoe ik zelf tot een bepaalde

stereotypering kom. Wanneer ik de kinderen vroeg waarom ze een bepaalde groep stom vonden, kon lang niet iedereen vertellen hoe ze aan die mening kwamen. Toch had ik nog een meerkeuzevraag kunnen maken over beeldvormers.

Vervolgonderzoek

Dit onderzoek heeft vragen opgeroepen die ik verder zou willen onderzoeken. Ik heb in mijn onderzoek gekozen voor de regio Zuid-Holland-Zuid. Dit is echter maar een klein gedeelte van Nederland. Natuurlijk zou het mooi zijn als we te weten zouden kunnen komen hoe het beeld is bij kinderen in heel Nederland. Een interessante vraag zou zijn hoe het beeld is van Nederlandse basisschoolleerlingen in Friesland en Groningen op allochtone Nederlandse groepen (het percentage allochtone groepen is daar veel kleiner. Of juist, hoe het verschil in beeld is tussen kinderen in een multiculturele omgeving (bijv. Rotterdam of Amsterdam) en de groep die ik nu onderzocht heb. Zou er nog verschil zijn tussen christelijke basisscholen en andere basisscholen?

Zoals ik ook in de vorige paragraaf heb geschreven, vind ik het ook interessant om verder te onderzoeken welke beeldvormers ervoor zorgen dat dit het resultaat is van mijn onderzoek. Hier is nog geen helder beeld over gevormd. Het lijkt mij bijvoorbeeld interessant om te onderzoeken wat er gebeurt als je een groep leerlingen in contact zou brengen met een allochtone Nederlandse bevolkingsgroep. Of wekenlang positieve berichten zou vertellen over een bepaalde groep. Verandert dit het beeld van de leerlingen dan? Nog veel om te onderzoeken!

11. AANBEVELINGEN

Ik heb mijn onderzoek afgerond. U hebt de conclusies gezien en de resultaten die behaald zijn. Deze resultaten kunnen betekenis hebben voor het onderwijs van nu. Maar, welke praktische invulling zouden leerkrachten en anderen kunnen geven aan deze resultaten? Wat kun je met deze resultaten?

Nederland heeft een multiculturele samenleving. In deze samenleving leven allerlei culturele groepen met elkaar. Mijn onderzoeksgroep bestond uit een nagenoeg autochtone Nederlandse groep. Deze groep geeft aan niet veel contact te hebben met in ieder geval de Marokkaanse en Turkse groep. In het vorige hoofdstuk heb ik uitgelegd waarom dit de reden kan zijn dat de cijfers zoveel lager zijn dan bij de 'eigen' groep. Als leerkracht wil je dat leerlingen respect hebben voor alle andere mensen in de wereld. Daden mogen beoordeeld en veroordeeld worden, maar vooroordelen tolereer je niet. Op een basisschool probeer je kinderen waarden en normen mee te geven, ook deze. Er ligt voor leerkrachten met een autochtone Nederlandse klas een grote taak, als ik kijk naar de uitslag. Wanneer je als leerkracht wilt dat leerlingen zich geen vooroordelen vormen over een culturele groep, zal er voor contact gezorgd moeten worden. Je kunt hierbij denken aan uitwisselingsprojecten, maar ook aan brieven schrijven. Daarnaast kun je elke keer als er negatieve berichtgeving is over andere culturele groepen, een gesprek aangaan. Niet om de daden weg te vegen, maar wel om het te bespreken en te neutraliseren. Hiermee bedoel ik, dat het vaak een actie is van één (of een paar) personen en dat deze daad niet goed is, maar dat de culturele achtergrond hier niet belangrijk is. Een collega van vorig jaar leerde haar kinderen in Rotterdam het volgende. Wanneer iemand vertelde over bijvoorbeeld een diefstal, mochten ze alleen zeggen of het een man of een vrouw was. Ze mochten niet zeggen: Die Nederlander heeft gestolen, maar die man heeft gestolen.

Je zou ook kunnen denken aan projectweken. Hierin kun je de aandacht vestigen op de verschillende landen, sprekers uitnodigen en zo ook de mooie aspecten belichten van de andere culturen. Hierdoor zorg je voor contact met de andere culturen.

12. SAMENVATTING

Ik beschrijf beknopt de context van mijn onderzoek, mijn probleemstelling en onderzoeksvraag, de aanpak, bevindingen en de conclusies.

Aan het einde van mijn opleiding kijk ik terug op stages die ik de afgelopen jaren heb gelopen op christelijke basisscholen. Een aantal van deze ervaringen deed ik op scholen op in een dorpse omgeving, andere in een stad. Veel verschillende sferen heb ik meegemaakt, maar het viel me op dat kinderen in een (over het algemeen) autochtone Nederlandse omgeving soms negatief dachten over andere culturele groepen. Ik wist niet of dit toeval was, of voor een grote(re) groep gold. Dit wilde ik in mijn afstudeeronderzoek nader onderzoeken. Mijn onderzoeksvraag luidt: Wat is het beeld van autochtone Nederlandse leerlingen van 11 jaar op allochtone Nederlandse bevolkingsgroepen? Dit heb ik eerst in de literatuur onderzocht. Zo heb ik geleerd dat kinderen vanaf 9 jaar niet meer alleen op zichzelf gericht zijn, maar zich een beeld vormen van andere personen. Dit doen zij door diverse beeldvormers, zoals de buurt waarin zij leven, het gezin waar zij uit komen, de sociale identiteit die zij zich vormen en de media. Deze media hebben in de Turkse en Marokkaanse beeldvorming in Nederland een grote rol gespeeld. Ook politici die zich negatief uitlaten hebben grote invloed (in de media). In mijn praktijkonderzoek heb ik enquêtes afgenomen op scholen in de regio Zuid-Holland-Zuid. Ook heb ik op elke school drie kinderen geïnterviewd naar aanleiding van hun enquête. Door het praktijkonderzoek ben ik erachter gekomen dat als een kind geen contact heeft met andere groepen, het zich een beeld moet vormen door andere beeldvormers. Wanneer de media een grotere rol gaan spelen als beeldvormer en deze zich negatief uitlaten wordt het beeld van deze groep ook snel negatief. En willen we respect tussen mensen van verschillende culturen in ons land, dan moeten we dit doorgeven aan onze kinderen, toch?

13. LITERATUURLIJST

BOEKEN

- Ashford, J.B., Winston, C. & Lortie, Ph.d. K. L. (2010). *Human Behavior in the Social Environment: A Multidimensional Perspective*. Belmont: Brooks/Cole, Cengage Learning
- Backer, de M., Stouthuysen, P. (2008). *Cultuur en/in de stad. Stadslucht maakt vrij 4*. VUBPress
- Baert, V. (z.d.). *Levenslooppsychologie*. Wolters Kluwer
- Bas, de J. (2011). *Lessen in mediawijsheid: Omgaan met nieuwe media op de basisschool*. Amersfoort: ThiemeMeulenhoff
- Beck, T. (2007). *Web 2.0: User-Generated Content in Online Communities*. Hamburg: Diplomica
- Beheydt, L. (1996). *Kenterende culturele identiteit*. Hilversum: Uitgeverij Verloren
- Biltereyst, D. & Peeren, Y. (2003). *Nieuws, democratie en burgerschap. Onderzoek over hedendaags nieuwsmedia*. Gent: Academia Press
- Brain, C. & Mukherji, P. (2005). *Understanding Child Psychology*. Cheltenham: Nelson Thornes Ltd
- Broeck, W. van den (2008). *Algemene psychologie (eerste druk)*. Brussel: VUBPRESS
- Bronfenbrenner, U. (1977). *Toward an experimental ecology of human development*. *American Psychologist*. N/A: N/A
- Can, M. Can-Engine, H. (1997). *De Zwarte tulp: de Positie van Turken in Nederland*. Utrecht: J. van Arkel
- Carducci, B.J. (2009). *The Psychology of Personality: Viewpoints, Research, and Applications*. Oxford: Wiley-Blackwell
- Cash, A. (2004). *Psychologie voor Dummies*. Nijmegen: Fontline
- Coeman, J. Man, de L. & Janssens, G. (2004). *Gedragswetenschappen 3 (VO) – Identiteit – leerwerkboek*. Antwerpen: De Boeck nv
- Dale, van (2003). *Van Dale Pocketwoordenboek*. Utrecht: Dikke Van Dale.
- DeHart, G. B., Sroufe, L. A., Cooper, R.G. (2004). *Its Nature and Course*. Plaats onbekend: McGraw-Hill Companies
- Delfos, M. F. (2011). *Psychologies van de Adolescentie*. Amsterdam: Pearson Benelux bv.
- Dito, J.C., Stavast, T. & Zwart, B.E. (2008). *Basiszorg: basiswerk V&V, niveau 3*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum
- Eldering, L. (2011) *Cultuur en opvoeding; ORTHO inleidingen, monografieën en leerboeken op het gebied van orthopedagogiek (zesde druk)*. Rotterdam: Lemniscaat.
- Feldman, R.S. (2009). *Ontwikkelingspsychologie + CD-ROM*. Amsterdam: Pearson Education Benelux
- Fog, A. (1999) *Cultural selection*. Dordrecht: Kluwer
- Friedman, L.J. (1999). *Identity's Architect: A Biography of Erik H. Erikson*. United States of America: Harvard University Press
- Garz, D. (2009). *Lawrence Kohlberg: An Introduction*. Leverkusen Opladen: Barbara Budrich Publishers
- Goleman, D. (1996), *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ*. Londen: Bloomsbury Publishing Plc.
- Guchelaar, H. J. (2005), *Zuiver oordelen: Beeldvorming en beoordeling van mensen*. Soest: Nelissen
- Hinke, B. (2011), *Wilders: vrijpraak is overwinning voor vrijheid van meningsuiting*. Binnenland: NRC
- Hert, M. de (2000), *Naar een geestelijk gezonde samenleving*. Diegem: Kluwer
- Jarvis, M. (2004), *Psychodynamic Psychology: Classical Theory and Contemporary Research*. Londen: Matt Jarvis
- Kelder, M. (2012), *Hoofddoekjes, kebab of minaretten?! – een onderzoek naar beeldvorming onder autochtone Nederlandse jongeren over moslims en islam*. Deventer: Universiteit Utrecht, Departement Religiewetenschap en Theologie
- Los, W. (2005). *Opvoeding tot mensen en burger: pedagogiek als cultuurkritiek in Nederland in de 18^e eeuw*. Hilversum: Verloren BV
- Macionis, J. J., Peper, A., Leun, J. P. & Geluk, H. L. C. (2010), *De Samenleving*. Amsterdam: Pearson Education Benelux
- Matthys, H., Jans, M. Th. & Koker, de H. (2005). *Bestuurswetenschappen*. Antwerpen: Intersentia

- Minuchin, S. (1981). *Family Therapy Techniques*. Cambridge: Harvard University Press
- Nagel, M. (2006). *Beeldvorming en bewustwording: Afrika door de ogen van kinderen*. Utrecht: Stichting Pharos
- O'Reilly & al. (1997). *The Internet and Society*. Cambridge: Harvard University Press
- Pierce, J. (2010). *Tenth Study by the Digital Future Project Finds High Levels of Concern about Corporate Intrusion in Personal Lives*. Los Angeles: USC Annenberg
- Poorthuis, M., Salemink, Th. & Nederkoorn, P. (2011). *Van harem tot fitna: Beeldvorming van de islam in Nederland 1848-2010*. Nijmegen: Valkhof Pers
- Sipco, J., Vellenga, S. (2009). *Mist in de Polder: Zicht op Ontwikkelingen Omtrent de Islam in Nederland*. Amsterdam: Aksant
- Stephen, L. (2003). *Thomas Hobbes*. Plaats onbekend: Kessinger Publishing
- Solomon, R.C., Higgins, K. M. (2010). *The Big Questions: A Short Introduction to Philosophy*. Belmont: Wadsworth, Cengage Learning
- Tax, M. (1999). *De vele gezichten van Turks Nederland: een wie is wie*. Amsterdam: Mets en Schilt Uitgevers
- Totsika, V. & Sylva, K. (2004). *The Home Observation for Measurement of the Environment Revisited*. Oxford: University of Oxford.
- Verhofstadt-Denéve, L., Geert, P. van & Vyt, A. (2003). *Handboek ontwikkelingspsychologie: grondslagen en theorieën (vijfde druk)*. Heerlen: Open Universiteit.
- Vaart, R. van de (1998). *Steden en Streken, Geografische opstellen voor Gerard Hoekveld*. Assen: Van Gorcum
- Verhulst, F. C. (2005). *De ontwikkeling van het kind*. Assen: Koninklijke Van Gorcum BV
- Verkuyten, M. (1999). *Etnische identiteit: theoretische en empirische benadering*. Amsterdam: Het Spinhuis
- Vonk, R. (2012). *De eerste indruk (vierde druk)*. Schiedam: Scriptum Psychologie.

TIJDSCHRIFTARTIKELEN

- Gijsberts, M. & Dagevos, J. (2004). Concentratie en wederzijdse beeldvorming tussen autochtonen en allochtonen. *Migrantenstudies*, 20 (3), p. 145-168
- Bradley, R.H. & Caldwell, B.M. (1976). The Relation of Infants' Home Environments to Mental Test Performance at Fifty-four Months: A Follow-up Study. *Child Development*, 47, p. 1

INTERNETBRONNEN

- AllPsychOnline (2011). Geraadpleegd op 20 december 2012, van <http://allpsych.com/personalitysynopsis/erikson.html>
- Arlene, F. & Harder, M.A. (2002) Geraadpleegd op 7 december 2012, van http://www.support4change.com/index.php?option=com_content&view=article&id=47&Itemid=108
- Boer, den I. (2012), Geraadpleegd op 25 oktober 2012, van http://www.geschiedenisbeleven.nl/Artikelen/Geschiedenis/Locke_en_Wolff_de_supernannies_van_de_18e_eeuw/
- Bolkenstein, F. (1991). Geraadpleegd op 04 januari 2013, van <http://www.fritsbolkestein.com/site/search.htm>
De integratie van minderheden
- CBS, (z.d.), Geraadpleegd op 22 december 2012, van <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/dossiers/allochtonen/fag/specifiek/fag-allochtoon.htm>
- CBS (2009), Geraadpleegd op 22 december 2012, van <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/home/default.htm>
- CBS (2012), Geraadpleegd op 22 december 2012, van <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=70634ned&D1=0&D2=0&D3=1-2,8,10-11,13,16,21-22,25-26&D4=0-4&D5=4,9,12-14&HDR=T,G1,G4&STB=G3,G2&VW=C>
- CBS (2012), Geraadpleegd op 16 februari 2013, van <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=37846SOL&D1=0,11-21&D2=1&D3=0&D4=I&HDR=G2,G1,G3&STB=T&VW=T>
- CBS (oktober 2012), Geraadpleegd op 16 februari 2013, van <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=71478NED&D1=0&D2=0&D3=9,64,99,122,163,169>

172,177,196,219,257,267,282,342,381,387,443,463,561,577&D4=a&D5=0&D6=l&HDR=T,G3,G4,G5,G1&STB=G2&VW=T

- Cherry, K. (z.d.). Geraadpleegd op 15 december 2012, van <http://psychology.about.com/od/psychosocialtheories/a/psychosocial.htm>
- Cloin, M. & Schols, M (2011). Geraadpleegd op 01 oktober 2012, van <http://www.nji.nl/smartsite.dws?id=124692>
- Cole, J. (2006). Geraadpleegd op 25 oktober 2012, van http://www.digitalcenter.org/pages/person_details.asp?intTypeld=3
- Collins, J. (2009). Geraadpleegd op 28 september 2012, van <http://www.economist.com/node/14299211>
- Davis, D. & Clifton, A. (1995). Geraadpleegd op 20 december 2012, van <http://www.haverford.edu/psych/ddavis/p109g/erikson.stages.html>
- Encyclo.nl (z.d.). Geraadpleegd op 4 januari 2012, van <http://www.encyclo.nl/begrip/Beeldvorming>
- Internet, (2012). Geraadpleegd op 22 oktober 2012, van <http://www.ivir.nl/wetten/nl/art7Grondwet.html>
- Internet, (2003). Geraadpleegd op 27 oktober 2012, van <http://www.thefreedictionary.com/tabula+rasa>
- Internet, (z.d.). Geraadpleegd op 7 december 2012, van <http://stichtingopvoeden.nl/prepuberteit>
- Internet, (2007). Geraadpleegd op 8 december 2012, van <http://www.learning-theories.com/eriksons-stages-of-development.html>
- Johnston, R. & D. Smith et al (2000). Geraadpleegd op 25 september 2012, van http://books.google.nl/books/about/The_Dictionary_of_Human_Geography.html?id=5gCHckKszz0C&redir_esc=y
- Judogirl (2008). Geraadpleegd op 22 oktober 2012, van <http://mens-en-samenleving.infonu.nl/politiek/13825-democratie-en-dictatuur.html>
- Kleinen2012 (2009). Geraadpleegd op 4 oktober 2012, van <http://www.youtube.com/watch?v=me7103oIE-g>
- Kooij, D. (2004). Geraadpleegd op 12 december 2012, van http://www.home.zonnet.nl/davidkooy/erik_erikson.htm
- Kuipers, M. (2006). Geraadpleegd op 22 oktober 2012, van <http://www.historischnieuwsblad.nl/nl/artikel/25839/kinderen-waren-geen-hinderen.html>
- Lr800 (2011). Geraadpleegd op 01 oktober 2012, van <http://educatie-en-school.infonu.nl/methodiek/79775-de-systeembenadering-systeemtheorie.html>
- Melod (2008). Geraadpleegd op 17 december 2012, van <http://mens-en-samenleving.infonu.nl/pedagogiek/16338-sociale-ontwikkeling-van-het-kind.html>
- Nationaal Kompas Volksgezondheid (2012). Geraadpleegd op 24 december 2012, van <http://www.nationaalkompas.nl/bevolking/etniciteit/huidig/>
- Paquette, D. & Ryan, J. (2001). Geraadpleegd op 2 oktober 2012, van http://www.cms-kids.com/providers/early_steps/training/documents/bronfenbrenners_ecological.pdf
- Psyonline.nl (z.d.). Geraadpleegd op 8 december 2012, van <http://www.psyonline.nl/sigmund-freud.html>
- Raosoft, Inc. (z.d.). Geraadpleegd op 16 februari 2013, van <http://www.journalinks.be/steekproef/>
- Regio ZHZ (z.d.). Geraadpleegd op 16 februari 2013, van <http://www.regiozhz.nl/module/page/p=gemeenten>
- Schutz, R. & al. (2010). Geraadpleegd op 25 september 2012, van <http://www.woorden.org/woord/indruk>
- Sprangers, R. (2012). Geraadpleegd op 22 december 2012, van <http://www.isgeschiedenis.nl/nieuws/geschiedenis-van-400-jaar-nederlands-turkse-betrekkingen/>
- Staal (2009). Geraadpleegd op 22 oktober 2012, van <http://kunst-en-cultuur.infonu.nl/geschiedenis/43950-de-franse-revolutie-de-verlichting.html>
- Surveymonkey (2013). Geraadpleegd op 16 februari 2013, van <http://nl.surveymonkey.com/mp/sample-size/>
- Vonk, R. (z.d.). *Columns*. Geraadpleegd op 26 september 2012, van <http://www.roosvonk.nl/columns.html>
- Vonk, R. (z.d.). *Roos Vonk*. Geraadpleegd op 26 september 2012, van <http://www.roosvonk.nl/roos-vonk.html>
- Waarderingsmanagement.nl (z.d.) *Maslows behoeftepiramide*. Geraadpleegd op 4 januari 2012, van <http://www.waarderingsmanagement.nl/pagina/47/wie-was-maslow.html>

BRONNEN PLAATJES

- Haessel, W. (2008-2009). *Calgary West Rotary Club*. Geraadpleegd op 26 september 2012, van <http://www.google.nl/imgres?um=1&hl=en&safe=active&sa=X&biw=1280&bih=620&tbs=isz:l&tbn=isch&tbnid=F->

- 2RZhuDTH3QdM:&imgrefurl=http://rotarianpeacephoto.org/gallery.asp%3Fyr%3D2009%26showpgnum%3D2&docid=yQoz7bvgD1BPVM&imgurl=http://rotarianpeacephoto.org/photos/227.jpg&w=2592&h=3216&ei=gXFsULXpJKHK0QXZuYDYBQ&zoom=1&iact=hc&vpx=505&vpy=150&dur=1201&hovh=250&hovw=201&tx=112&ty=122&sig=107855249088191447232&page=1&tbnh=124&tbnw=96&start=0&ndsp=22&ved=1t:429,r:3,s:0,i:81
 - DBNL (2009). *Economische liedjes*. Geraadpleegd op 25 november 2012, van http://www.dbnl.org/tekst/wolf016econ01_01/
- Fox, B (2010). *Bfox blows smoke*. Geraadpleegd op 14 maart 2013, van <http://www.google.nl/imgres?um=1&hl=en&tbo=d&biw=1280&bih=675&tbn=isch&tbnid=bZa3jB02BgrAJM:&imgrefurl=http://www.personal.psu.edu/baf200/blogs/bfox/2010/03/unit-5-project.html&docid=1EycvZ7lOnXtYM&imgurl=http://www.personal.psu.edu/baf200/blogs/bfox/EE.jpg.jpg&w=192&h=219&ei=dpnlULnxOKOR0AWosYHgDg&zoom=1&iact=hc&vpx=112&vpy=326&dur=1526&hovh=175&hovw=153&tx=95&ty=117&sig=107855249088191447232&page=1&tbnh=126&tbnw=125&start=0&ndsp=28&ved=1t:429,r:11,s:0,i:145>
- Myweb (z.d.). Geraadpleegd op 14 maart 2013, van <http://www.google.nl/imgres?um=1&hl=en&tbo=d&biw=1280&bih=675&tbn=isch&tbnid=bZa3jB02BgrAJM:&imgrefurl=http://www.personal.psu.edu/baf200/blogs/bfox/2010/03/unit-5-project.html&docid=1EycvZ7lOnXtYM&imgurl=http://www.personal.psu.edu/baf200/blogs/bfox/EE.jpg.jpg&w=192&h=219&ei=dpnlULnxOKOR0AWosYHgDg&zoom=1&iact=hc&vpx=112&vpy=326&dur=1526&hovh=175&hovw=153&tx=95&ty=117&sig=107855249088191447232&page=1&tbnh=126&tbnw=125&start=0&ndsp=28&ved=1t:429,r:11,s:0,i:145>
- Niederer et al. (2009) *BMC Public Health*. Geraadpleegd op 14 maart 2013, van <http://www.biomedcentral.com/1471-2458/9/94/figure/F1?highres=y>
- Oosten, A. van (z.d.) *Talent in Ontwikkeling*. Geraadpleegd op 26 september, van <http://www.talentinontwikkeling.org/talentdeveloper-maslow-pyramid.html>

14. BIJLAGEN

BIJLAGE 1 – FORMAT AFSTUDEERVOORSTEL

Naam en studentnummer:

Harriet van Schoonhoven, 080509

A. Onderwerp

(1) Wat is de praktijkvraag voor je afstudeeronderzoek (het antwoord is de oplossing van een praktisch probleem of een *verlegenheidssituatie*)?

Een onderzoek naar de betekenis van de eigen herkomst in de beeldvorming van autochtone en allochtone Nederlandse leerlingen in de leeftijd van tien tot twaalf over de andere cultu(u)r(en).

(2) Wat is je onderzoeksvraag (het antwoord is nieuwe kennis of een nieuw inzicht)?

Wat is het beeld van autochtone Nederlandse basisschoolleerlingen in de leeftijd van tien tot twaalf over allochtone Nederlandse basisschoolleerlingen en vice versa?

(3) Wat verwacht je op dit moment als antwoord op je onderzoeksvraag?

Ik verwacht dat leerlingen met een autochtone achtergrond in het algemeen een zeer negatief beeld hebben van allochtone leerlingen, met name als zij nooit met een andere cultuur te maken krijgen. Op gemengde scholen (autochtone leerlingen en allochtone leerlingen in éénzelfde klas) verwacht ik dat dit wel meevalt. Ik verwacht dat allochtone leerlingen op een homogene school minder negatief zijn over autochtone leerlingen, omdat deze vaker te maken krijgen met autochtone leerkrachten.

B. Context

(1) Hoe ben je bij je onderwerp en onderzoeksvraag gekomen, wat was de aanleiding?

In mijn eerste en tweede leerjaar heb ik stage gelopen op een dorpsschool, met een homogeen autochtoon leerlingenbestand. Ik merkte, met name in de bovenbouw, dat deze leerlingen een vrij negatief beeld hebben over mensen met een andere culturele achtergrond. Echter, ik weet niet of dit voor alle scholen geldt. Ik weet ook niet hoe allochtone Nederlandse leerlingen over autochtone Nederlandse leerlingen denken.

(2) Wat kan het resultaat van jouw onderzoek voor de praktijk betekenen?

De afgelopen jaren is er veel aandacht geweest voor verschillen in etniciteit (denk bv. aan Geert Wilders). Ik ben van mening dat door dit onderzoek, leerkrachten alert worden gemaakt op dit onderwerp. Men kan dan eerder nadenken over verschillen tussen culturen. Discriminatie en racisme zijn onderwerpen die, binnen de basisschool, al uitgebreid besproken worden.

(3) (In hoeverre) sluit je vraag aan bij actuele ontwikkelingen?

Zoals ik in (2) meldde, is er de laatste jaren veel aandacht geweest voor verschil in achtergrond, zoals bijvoorbeeld Geert Wilders heeft duidelijk gemaakt. Het is tegenwoordig niet gek/vreemd om in termen van 'wij' en 'zij' te spreken.

(4) Hoe past jouw onderzoek bij jouw visie op kinderen, ontwikkeling en onderwijs?

Als basisschoolleerkrachten zijn we gewend om ieder kind als uniek te bestempelen; ieder kind heeft zijn eigen talenten en jij moet, als leerkracht, het beste uit een kind halen. Ook moeten we leerlingen klaarstomen voor de maatschappij, vanuit deze redenering leren we de kinderen ook rekenen en taal etc. Echter, kinderen zullen in 'de maatschappij' ook te maken krijgen met mensen met een andere etniciteit. Door op school hier al aandacht aan te geven, kun je de beeldvorming (in positieve zin) kleuren.

C. Voorlopig onderzoeksplan

(1) Wat voor soort onderzoek wordt het)?

Survey

(2) Kwalitatief of kwantitatief, of een combinatie?

Kwantitatief

(3) Wie of wat worden je casussen, respondenten of proefpersonen? Hoeveel?

Leerlingen uit de bovenbouw van autochtone, gemengde en allochtone scholen. Minstens vijf scholen per categorie?

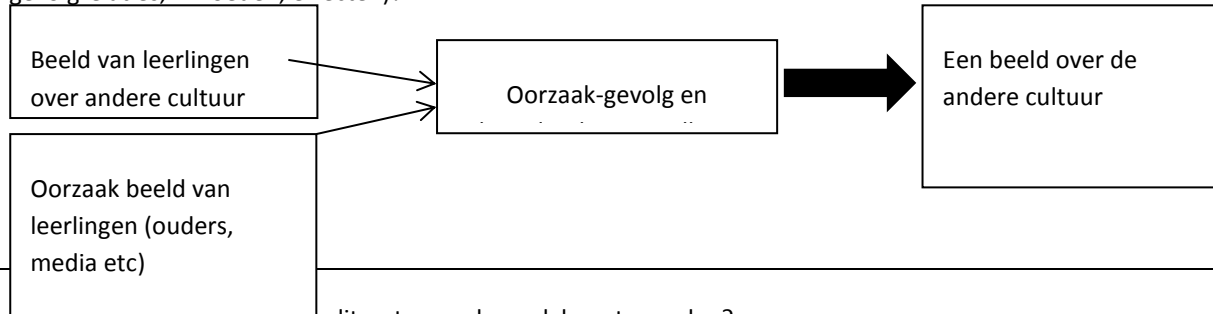
(4) Wat wordt je onderzoeksopzet en welke onderzoeksinstrumenten wil je gebruiken?

Allereerst wil ik voornamelijk aan de slag gaan met het literatuurgedeelte. Tijdens dit onderzoek zal ik erachter

komen welke onderzoeksinstrumenten ik wil gebruiken. Deze zal ik in het praktijkgedeelte gaan testen. In ieder geval denk ik eraan om een enquête te sturen naar vijf scholen met een autochtone, allochtone en gemengde achtergrond. Daarnaast denk ik dat ik ook een interview nodig heb om mijn onderzoek minder grafisch te maken. Je hebt ook achtergrondinformatie nodig die de beweegredenen duidelijk maken. Eventueel zou ik kunnen werken met tekeningen. Aan het einde zal ik de onderzoeksresultaten die opvallen (in positieve of negatieve zin) kunnen terugkoppelen naar de directeur van deze school en vragen naar zijn mening.

D. Conceptueel schema / minitheorie

Kun je een schema/model maken van wat je wilt gaan onderzoeken (samenhangen, verschillen, oorzaak-gevolgrelaties, invloeden, effecten)?

(1) Welke vragen wil je met je literatuuronderzoek beantwoorden?

Hoe ontstaat beeldvorming?

Wat is de psychologie van beeldvorming?

Hoe kan beeldvorming veranderen?

Wat is de ontwikkeling van een kind?

Hoe is de groei in Nederland van allochtone Nederlandse leerlingen op een Nederlandse school?

Wat is het beeld van autochtone Nederlanders op allochtone Nederlanders en vice versa?

(2) Welke zoektermen ga je gebruiken voor je literatuursearch (Nederlandstalig en Engelstalig)?

Beeldvorming basisschoolleerlingen

Oorzaken beeld basisschoolleerlingen

Autochtone basisschoolleerlingen

Allochtone basisschoolleerlingen

Culturen Nederland

(3) Resultaten literatuursearch: literatuurlijst (literatuuropgave volgens de richtlijnen), minimaal tien titels, waarvan 1-3 onderzoeksartikelen en 1-3 Engelstalig.

-Smelik, A. (1999). *Effectief beeldvormen: theorie, analyse en praktijk van beeldvormingsprocessen*. Assen: Van Gorcum.

- Nijhoff, K.G., Trompetter, J.M. (1994). *Hoofddoekjes en soepjurken: Een onderzoek naar de beeldvorming over de islam en moslims in Nederland*. Utrecht: Wetenschapswinkel Sociale Wetenschappen.

- Broekhuis, J. (2004). *Islam: beeldvorming en positiebepaling*. Enschede: Willem de Zwijgerstichting.

- Poorthuis, M., Saleminck, Th. (2011). *Van harem tot fitna: Beeldvorming van de islam in Nederland 1848-2010*. Nijmegen: Valkhof Pers.

- Guchelaar, H.J. (2005). *Zuiver oordelen: Beeldvorming en beoordeling van mensen*. Soest: Nelissen.

- Oudheusden van, H. (2010). *Verbindende waarden: Multiculturele begeleiding in het basisonderwijs*. Den Haag: OnderwijsBegeleiding & Coaching.

- Nunez, C., Nunez Mahdi, R., Popma, L. (2009). *Intercultural sensitivity: From denial to Intercultural Competence*. Assen: Van Gorcum.

- Owens, P. (2009). *Expect the unexpected*. Plaatsnaam onbekend: Times Educational Supplement.

- Stephan, W.G., Stephan, C.W. (1996). *Intership relations*. Plaatsnaam onbekend: Westview Press.

- Kafoe, S. (2010). *Beeldvorming over de islam onder PABO / GL studenten aan de CHE: Dit document is een verslag van het afstudeeronderzoek naar beeldvorming over de islam onder studenten PABO/GL. Het*

analyseert literatuur, websites, tv-programma's en christelijke organisaties, en doet conclusies en aanbevelingen. Ede: Christelijke Hogeschool Ede.

Beoordeling door afstudeerbegeleider

Naam afstudeerbegeleider: Ronald de Graaf

Datum: 05-09-2012

Beoordeling: wel aan de eisen voldaan.

Eventuele opmerkingen:

Praktijk:

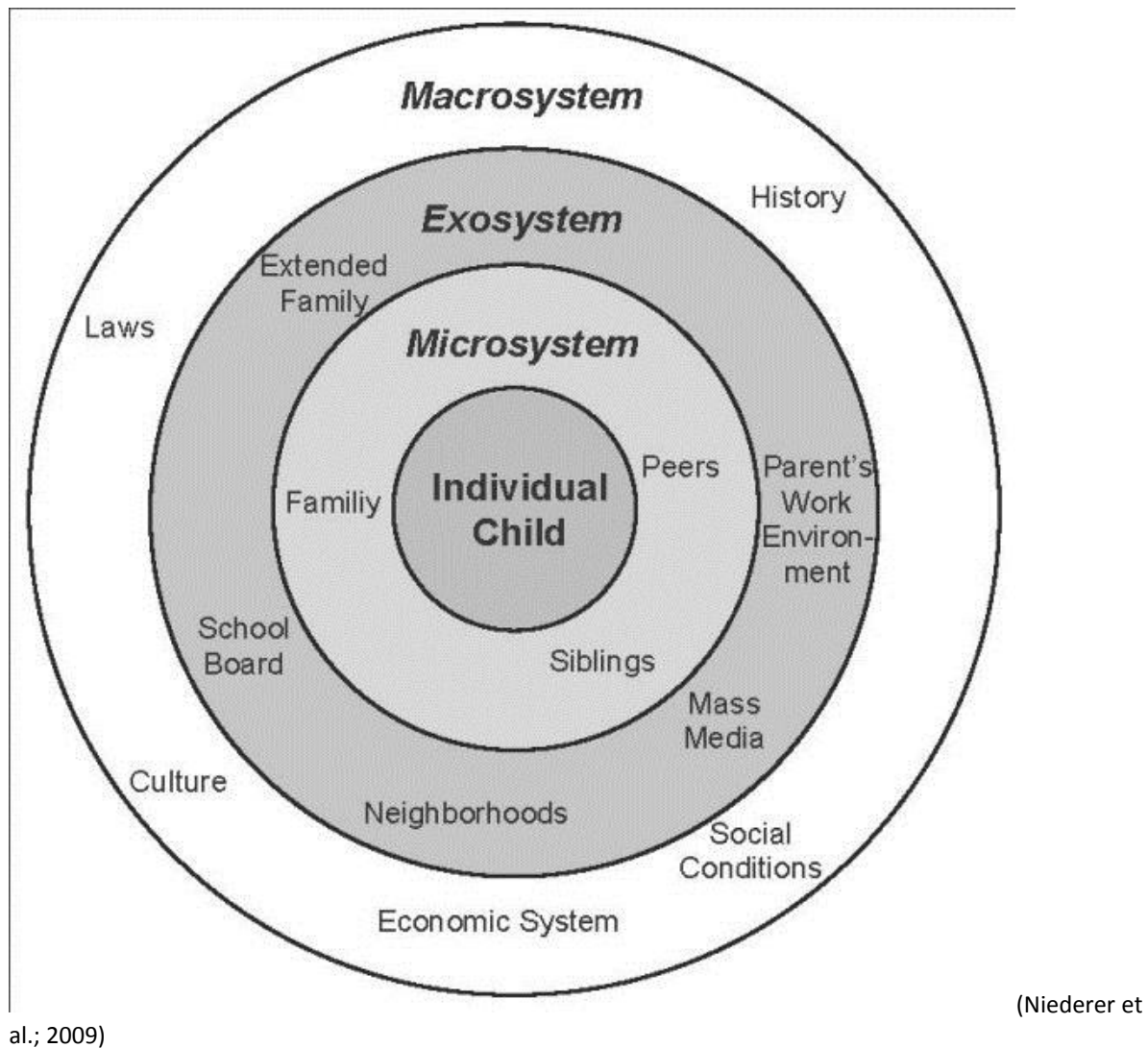
Waar komt de beeldvorming van allochtone en autochtone Nederlands basisschoolleerlingen vandaan?

Heeft contact met een andere cultuur invloed op de beeldvorming van Nederlandse basisschoolleerlingen? En zo ja, is deze invloed positief of negatief?

Welke beeldvorming is positiever; deze van de allochtone Nederlandse leerlingen op autochtone Nederlandse leerlingen of deze van autochtone Nederlandse leerlingen op allochtone Nederlandse leerlingen?

BIJLAGE 2 – BEELDVORMING/WAT ZIJN BEELDVORMERS?

HET MODEL VAN BRONNENFENNER

BIJLAGE 3 – BEELDVORMING/WAT ZIJN BEELDVORMERS?

HOME OBSERVATION FOR THE MEASUREMENT OF THE ENVIRONMENT

Table 2. The Early Childhood HOME inventory (ages 3 to 6)

Name of subscale	Description	Example item
Learning materials (items 1–11)	Toys and activities directed towards the intellectual development of the child	Child has toys that teach colours, sizes and shapes Child has three or more puzzles
Language stimulation (items 12–18)	Verbal communication between child and caregiver that is intended to help language development	Child has toys that help teach names of animals. Child is encouraged to learn the alphabet
Physical environment (items 19–25)	The family house	Building appears safe and free of hazards. Outside play environment appears safe
Responsivity (items 26–32)	The verbal interactions between the caregiver and the child	Parent holds child close for 10-15 minutes per day. Parent converses with child at least twice during visit
Academic stimulation (items 33–37)	Encouragement of the child's intellectual development	Child is encouraged to learn colours Child is encouraged to learn patterned speech
Modelling (items 38–42)	Use of boundaries in the caregiver-child relationship	Some delay in food gratification is expected TV is used judiciously
Variety (items 43–51)	Indoors and outdoors activities of the child	Child has real or toy musical instrument Child is taken on outing by a family member at least every other week
Acceptance (items 52–55)	The way the caregiver disciplines the child	No more than one instance of physical punishment occurred during the past week Parent does not scold or yell at or derogate child more than once

(Totsika, V. & Sylva, K.; 2004)

BIJLAGE4– BEELDVORMING/MEDIA/CULTURAL SELECTION THEORY

Wilders: vrijpraak is overwinning voor vrijheid van meningsuiting

Na het vonnis van de rechter stond Wilders de pers te woord. Foto Reuters/Toussaint Kluiters

door Bart Hinke
BINNENLAND

Geert Wilders is ontzettend blij en verheugd dat hij is vrijgesproken van groepsbelediging en het aanzetten tot haat en discriminatie. De rechtbank in Amsterdam sprak de PVV-leider vanochtend vrij.

“Een overwinning voor de vrijheid van meningsuiting, dat is het allerbelangrijkste”, zei Wilders na de zitting (geluidsfragment). “Er valt een enorme last van mijn schouders af. Ik heb er de afgelopen jaar veel tijd, geld en energie in gestoken.”

Dat de rechter vond dat sommige uitspraken ‘grof en denigrerend’ zijn, vindt Wilders niet erg. “Dat was ook de bedoeling. Soms is dat nodig.”

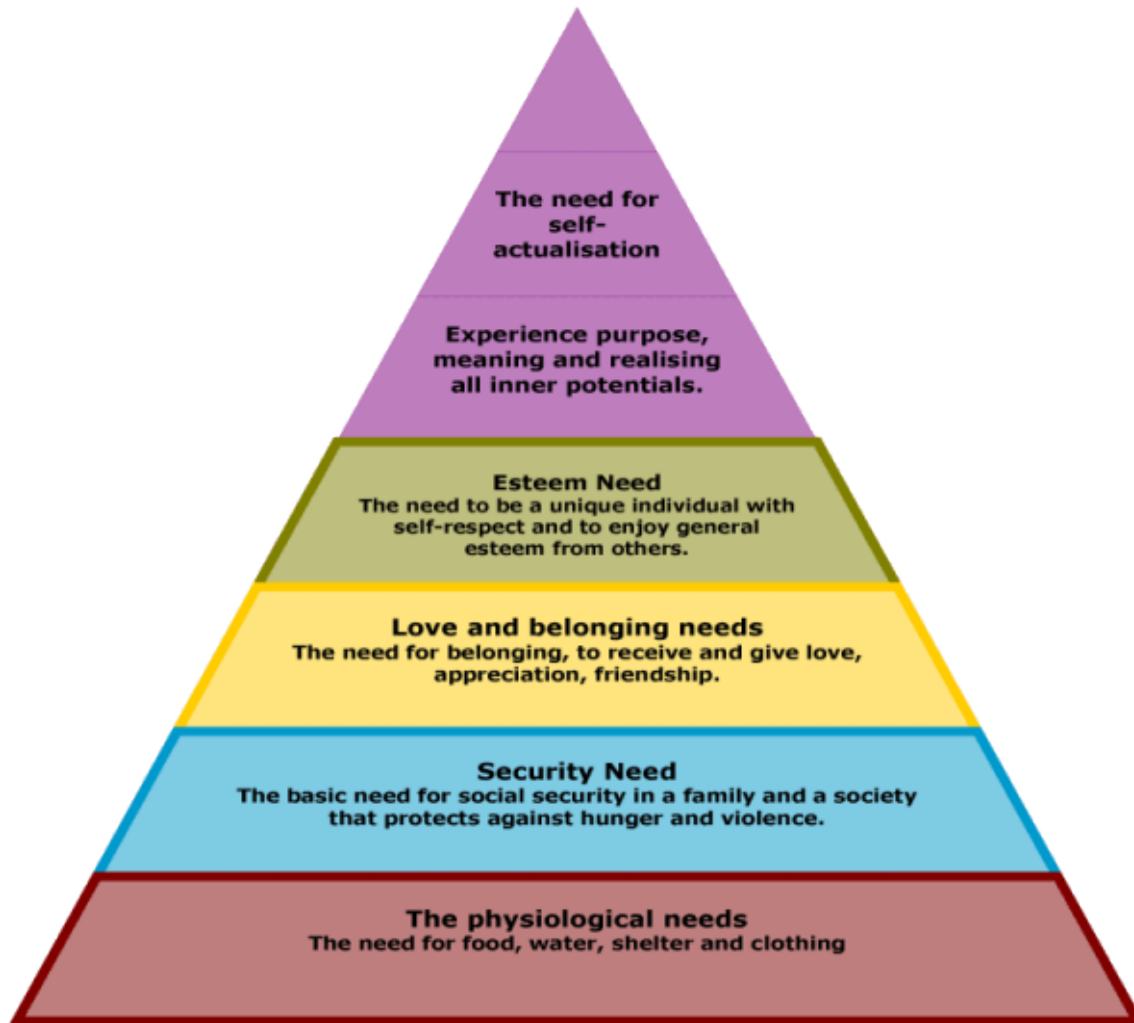
Hoewel Wilders was uitgegaan van vrijspraak, speelde in zijn achterhoofd dat hij zou kunnen worden veroordeeld. “Mensen weten nu dat ze kritiek op de islam kunnen leveren, dat is winst.” Wilders gaf aan dat zijn vertrouwen in de rechtspraak door de uitspraak is gestegen. “Dit is het enige juiste vonnis.”

De rechter oordeelde over de antikoranfilm Fitna dat die uitkwam in een periode waarin immigratie een prominente rol in het maatschappelijk debat speelde. Wilders keert zich in de film ‘op kwetsende en choquerende’ wijze tegen de islam en toont volgens de rechtbank schokkende beelden.

De boodschap van Fitna moet echter kunnen, aldus rechtbankvoorzitter Marcel van Oosten. Ook zijn andere uitspraken kunnen door de beugel, omdat ze tegen de islam zijn gericht, en niet tegen moslims. (Hinke; 2011)

BIJLAGE 5– PSYCHOLOGIE/ONTWIKKELING VAN EEN KIND NADER
OMSCHREVEN/STAPPEN IN ONTWIKKELING

MASLOW'S HIERARCHY OF NEEDS

(Oosten, A. van ; z.d.)

BIJLAGE 6 - FORMAT ONDERZOEKSOPZET

Harriet van Schoonhoven 080509

A. (Voorlopige) resultaten literatuuronderzoek

Mijn literatuuronderzoek is op drie manieren ingegaan op bovenstaande hoofdvraag. Als eerste heb ik gekeken welke beeldvormers voor een beeld zorgen. Dit heb ik voornamelijk aan de hand van het model van Bronfenbrenner gedaan. In zijn theorie gaat het voornamelijk erom in welke mate wie invloed hebben op het ontstaan van een beeld. Microsystemen staan het dichtst bij een kind, dus zullen de meeste invloed hebben, maar ook de maatschappij heeft invloed. In deze groepen hebben we een sociale identiteit. Daarnaast is er een individuele identiteit. Door het uiterlijk ontstaat ook vaak een beeld van een persoon. De uiterlijke kenmerken van een persoon zorgen er bij ons voor dat we conclusies trekken over het innerlijk van een persoon. Dit wordt ook wel 'Quick and dirty' genoemd. Ook media heeft een grote invloed op ons denken. Het vormt een belangrijke beeldvormer in een democratisch land, omdat wij vrij zijn om onze mening te uiten.

Als tweede ben ik ingegaan op de leeftijd wanneer kinderen zich een beeld vormen van een ander persoon en een andere cultuur. Dit heb ik aan de hand van Erikson (beïnvloed door Freud) en Kohlberg (beïnvloed door Piaget) gedaan. Beiden hebben fases in de ontwikkeling van een mens onderscheiden. Volgens Erikson ben je in eerste instantie egocentrisch ingesteld en verandert dit wanneer een kind naar school gaat. Daar leren kinderen sociale vaardigheden aan en worden ze minder op zichzelf gericht. Kohlberg vult aan dat de morele ontwikkeling na het negende levensjaar verandert. In deze tijd worden ze conventioneel en ontwikkelen ze empathie voor een ander.

Als laatste ben ik aan de hand van één cultuur op zoek gegaan naar hoe een beeld ontstaat in een samenleving. Ik heb hiervoor de Turkse cultuur gekozen, omdat dit de grootste niet-westerse groep is in de Nederlandse samenleving. Daarnaast is de Turkse cultuur een cultuur die in de Nederlandse samenleving uitgebreid in het nieuws komt. Door het bestuderen van deze cultuur ben ik tot de conclusie gekomen dat een politiek leider een land erg kan beïnvloeden. Een politiek leider is interessant voor de media (beeldvormer) en leidt daarnaast een land. Wanneer meerdere politieke leiders zich negatief uitspreken over een cultuur, vervormt het beeld van een cultuur. Wanneer een cultuur zich terugtrekt en gesloten wordt, zal dit ervoor zorgen dat het beeld niet veranderd, maar juist versterkt wordt.

Ik wil een eigen model maken, die inspeelt op de theorie van Kohlberg, Erikson en Bronfenbrenner. Vooral het model van Bronfenbrenner heeft duidelijke stappen en fases over welke beeldvormers er bepalend zijn voor kinderen.

B. Onderzoeksvraag, deelvragen en soort onderzoek

Het literatuuronderzoek geeft aanleiding om mijn onderzoeksvraag te herzien. Ik ben erachter gekomen dat mijn onderzoek nog steeds te breed is. Ik kan niet vragen van leerlingen of zij een beeld hebben van alle culturen. Over de ene cultuur zullen leerlingen een ander beeld hebben dan over een andere cultuur. Dit zou ik niet kunnen verwerken, omdat ik hier overal verklaringen voor zou moeten zoeken. Daarnaast ben ik ook niet ingegaan op de christelijke basisscholen. Ik wil in mijn praktijkonderzoek wel de visie van de school uitzoeken, maar deze niet meer hergroeperen op christelijke stroming. Ik bekijk wat voor beeld een school heeft, wat ze in hun visie hebben staan, maar niet of een reformatische school anders tegen etniciteit kijkt dan een andere school. Mijn definitieve onderzoeksvraag wordt: Wat is het beeld van autochtone Nederlandse basisschoolleerlingen in de leeftijd van tien tot twaalf jaar over Turks Nederlandse basisschoolleerlingen?

Ik wil mijn onderzoeksformat ook aanpassen. Ik wil een kwalitatief onderzoek voeren, in plaats van een kwantitatief. In eerste instantie was ik van plan om een survey te doen, omdat ik een beeldvorming wil uitzoeken. Toch wil ik veel meer dan dat; ik wil kijken hoe een gemiddelde leerlingen kijkt naar een andere leerling. Ik onderzoek dit op een gemiddelde basisschool. Daarmee past een case-study meer bij mijn onderzoek.

C. Onderzoeksgroep

Mijn respondenten worden leerlingen in de leeftijd van tien tot twaalf. Ik wil deze leerlingen interviewen. Deze leerlingen worden geselecteerd op basis van hun basisschool. Ik wil zes leerlingen op elke school interviewen (twee uit groep zeven, twee uit groep acht). Van elke soort school wil ik twee scholen bereiken. Dit betekent twaalf leerlingen per groep:

- Autochtone Nederlandse leerlingen van christelijke basisscholen met uitsluitend autochtone Nederlandse leerlingen
- Autochtone Nederlandse leerlingen van christelijke basisscholen met meer dan 90 procent allochtone Nederlandse leerlingen
- Autochtone Nederlandse leerlingen van christelijke basisscholen met allochtone en autochtone Nederlandse leerlingen

Daarnaast wil ik aansluitend de visie van scholen lezen en uitzoeken wat een school zegt over dit onderwerp. Als het kan wil ik graag directeuren bevragen over hun visie op dit onderwerp.

Voor een case studie is een aantal van 4 tot 6 personen of organisaties genoeg. Ik wil van elke school zes leerlingen interviewen en totaal 6 scholen bezoeken. In beide gevallen heb ik een goed aantal.

D. Onderzoeksinstrumenten

De onderzoeksinstrumenten die ik wil gebruiken is een vragenlijst, dus een interview. Dit wordt waarschijnlijk uitgebreid met een casus of een opdracht. Het onderzoek is semi-gestructureerd.

De validiteit is dat ik vragen wil stellen over wat voor een beeld kinderen hebben over een andere cultuur. De betrouwbaarheid is dat ik de vragenlijst hetzelfde aan elke groep wil voorleggen.

Een tryout plan ik in de laatste week van januari. Hiervoor heb ik de lijst af, die ik in de andere groep acht ga testen. Zo kan ik bekijken of de vragen die ik heb, ook de juiste inhoud onderzoekt.

E. Analyseplan

Ik wil een aantal vragen in mijn interview kwantitatief stellen. Hiervan maak ik tabellen en grafieken. Ik wil voornamelijk kwantitatieve vragen maken in de trant van punten (op een schaal van 0 – 5). Ik wil samenhang tussen variabelen nagaan.

Daarnaast wil ik voornamelijk kwalitatieve vragen stellen. Ik wil uiteindelijk op een overzicht uitkomen wat weergeeft wat het gemiddelde beeld is van een gemiddelde leerling op een basisschool (verdeelt in drie determinanten).

F. Tijdpad

21 januari	Interview af, doorsturen Ronald de Graaf
25 januari	Alle scholen contact gezocht en data afspreken
28 januari	Try out. Interview aanpassen definitief
week 7 – 16	Elke week één school interviewen, resultaten verwerken en school mailen.
Na week 16	Resultaten verwerken en in grafieken en tabellen zetten.

BIJLAGE 7 – DE E-MAIL

Goedemiddag meneer/mevrouw,

Voor mijn afstudeerproject ben ik op zoek naar uw groep 7!

De afgelopen jaren is er steeds vaker nieuws geweest over allochtone bevolkingsgroepen in Nederland. De meeste Nederlanders hebben een duidelijke mening over deze bevolkingsgroepen, maar wat het beeld is van autochtone Nederlandse christelijke kinderen is niet bekend.

Ik ben bezig met een afstudeeronderzoek over het beeld van deze kinderen. Hoe zien zij andere groepen in Nederland? Zijn zij positief, negatief of neutraal?

In mijn onderzoek beperk ik mij tot de regio Zuid-Holland Zuid. Waarom? In deze regio staan veel scholen die uit overtuiging een christelijke school zijn. Zuid-Holland Zuid ligt tevens in/tegen de Randstad en heeft dus in meer of mindere mate te maken met andere bevolkingsgroepen. Ik wil juist de mening van kinderen van 10 tot 12 onderzoeken. Deze kinderen ontwikkelen een eigen mening en zijn zich daarnaast bewust van hun omgeving.

Ik zou graag eenmalig een enquête af willen nemen bij uw groep 7. Deze enquête bestaat uit twee bladen waar onder andere ook meerkeuze vragen op staan. Met drie van uw leerlingen wil ik graag de vragenlijst persoonlijk nabespreken, zodat ik van deze drie leerlingen extra informatie heb. De vragenlijst (met het introduceren en afnemen) zal niet meer dan 20 minuten kosten. De drie kinderen met wie ik de vragen wil nabespreken, zullen daarnaast hooguit 30 minuten uit de klas zijn.

Aanstaande vrijdag bel ik u met de vraag of ik deze enquête mag afnemen bij u. Zou u hier in de tussentijd over na willen denken? Wanneer u nog vragen hebt, hoor ik dit graag.

Met vriendelijke groet,
Harriet van Schoonhoven
harrietvs@gmail.com
Vierdejaars student
Christelijke Hogeschool Ede

BIJLAGE 8– DE ENQUETE

Man/Vrouw

Leeftijd:.....

Er zijn veel verschillende groepen mensen in Nederland. Deze groepen zijn anders omdat ze bijvoorbeeld oorspronkelijk uit een ander land komen of een bepaalde godsdienst hebben.

In deze test gaat het over deze groepen. Als we het hebben over **Nederlanders**, bedoelen we mensen die in Nederland geboren zijn (en hun ouders en grootouders). Als we het hebben over **buitenlanders**, bedoelen we mensen die niet in Nederland geboren zijn (en hun ouders en grootouders ook niet).

1. Noem twee groepen buitenlanders die in Nederland wonen.

2. Waarom heb jij juist deze groepen opgeschreven?

3. Is er een groep buitenlanders die jij leuk vindt?

a. Schrijf deze groep op.

b. Waarom vind je deze groep leuk?

4. Is er ook een groep buitenlanders die jij niet leuk vind?

a. Schrijf deze groep op.

b. Waarom vind je deze groep niet leuk?

c. Ken jij mensen uit deze groep?

5. Praat jij wel eens met mensen over Nederlanders en buitenlanders?

b. Over welke groep praat je wel eens? Waar heb je het dan over?

6. a. Bij welke groep hoor jij?

b. Wat vind je van jouw groep? (Bijvoorbeeld: leuk, niet leuk, gewoon) en waarom?

Bij de volgende vragenlijst hoef je niet zelf een antwoord te bedenken, maar mag je kiezen uit een paar antwoorden. Zet om het antwoord wat jij juist vindt een cirkel.

1. Wat vind je van deze mensen? 1 (heel negatief) – 10 (heel positief)										
Turken:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Marokkanen:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Nederlanders:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

2. Kun jij deze mensen vertrouwen? 1 (geen vertrouwen) – 5 (heel veel vertrouwen)					
Turken:	1	2	3	4	5
Marokkanen:	1	2	3	4	5
Nederlanders:	1	2	3	4	5

3. Hoeveel contact heb jij met deze mensen?				
Turken:	nooit	zelden	soms	vaak
Marokkanen:	nooit	zelden	soms	vaak
Nederlanders:	nooit	zelden	soms	vaak

Wat hoort bij wie?

	Turken	Marokkanen	Nederlanders	Niemand
Onbeleefd				
Gezellig				
Agressief				
Vriendelijk				
Arrogant				
Intelligent				
Hard werkend				
Langzaam				

Wat voel jij als jij aan deze mensen denkt?

	Turken	Marokkanen	Nederlanders	Niets
Bang				
Bewondering				
Boos				
Enthousiast				
Ongemakkelijk				
Blij				
Minachting				
Waardering				